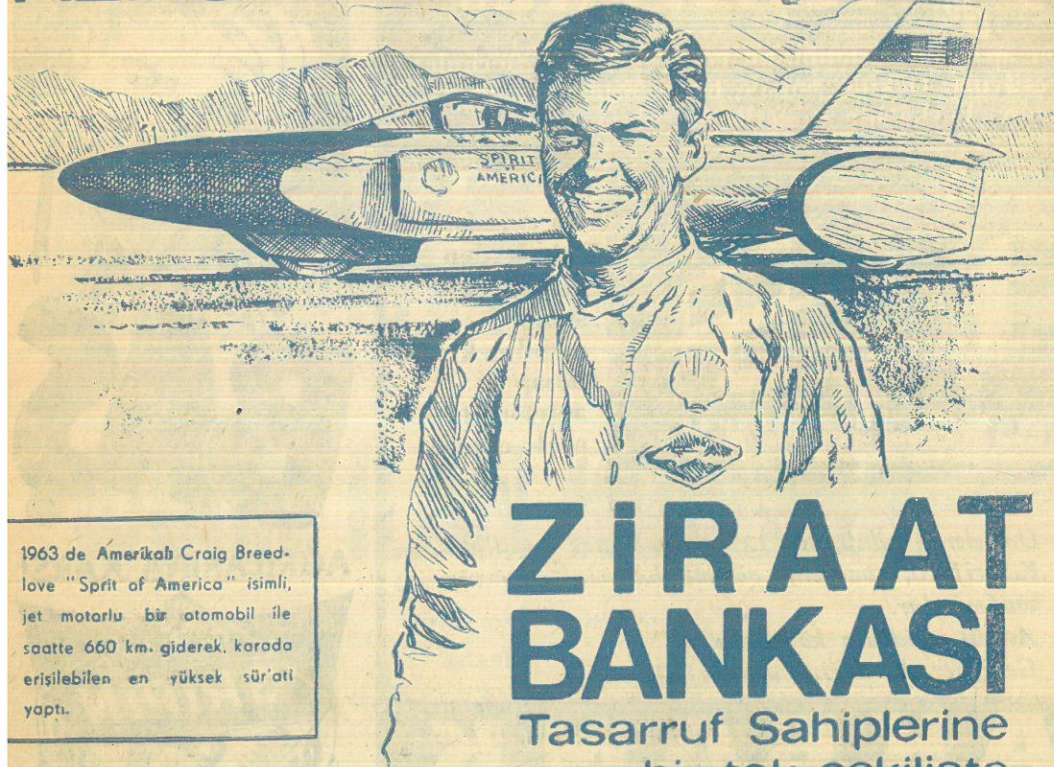

**Bu bir
REKORDUR!**

1963 de Amerikalı Craig Breedlove "Sprit of America" isimli, jet motorlu bir otomobil ile saatte 660 km. giderek, karada erişilebilen en yüksek sür'ati yaptı.

ZİRAAT BANKASI

Tasarruf Sahiplerine
bir tek çekilişte

6 milyon lira

dağıtıyor. **Bu da bir**

REKORDUR!..

BU BÜYÜK ÇEKİLİŞTE

T.C. ZİRAAT BANKASI

40 APARTMAN DAİRESİ

5	ADET	100,000 LİRA	10	ADET	50,000 LİRA
20	ADET	25,000 LİRA	50	ADET	5.000 LİRA

AYRICA 33208 TALİHLİYE ÇEŞİTLİ PARA İKRAMİYELERİ VERİYOR

KÖYDE.
CENTTE
HER YERDE
ZİRAAT
BANKASI

(Basın: 2675 - A- 1349 - 138)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ARALIK 1964

İÇİNDEKİLER :

Kahve, Kahvehaneler

Ergani'de Düğün

Kitaplar Arasında : Sümmânî - Bayburtlu Celâî

Folklorcularımız : Mehmet Fahrettin Kırzioğlu

Eski Türk Düğünlerinde Görenekler

Dadaloğlu'nun Yayınlanmamış Şiirleri (2)

Karadeniz'de Isıkla Konuşan Köy : Kuşköy

Sarajevo Festivalinde Türk Halk Dansları

Kars'ta Al — Al Karısı Hakkında

Devulcu Karayılan'ı Kaybettik, «İstanbul Haberleri», Doğu Türk

Kevimlerinin Modern Edebiyatı İle İlgili Toplantı

Konya Metelleri : İyi Kalpli Kız (2)

Ordu Yöresinden Mâniler

Yeni Yazı İşleri Müdürümüz Görevine Başladı

Malik AKSEL

Zerrin GÜLBEN

Cahit ÖZTELLİ

A. Rıza ÖNDER

Prof. Abdülkadir İNAN

Orhan AYDEMİR

Nursel ENGİN

Jarko İLİÇ

Mürsel KÖSE

Bora HİNÇER

Mahmut SURAL

Enver Emin SİPAHIOĞLU

T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 185

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA ÇIKARILAN Halk Kültürü Dergisi

121

2158036

Sahneyi

Sat : Hafet Kırıkılı

185

12 3 Mart 1966

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AGUSTOS

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

ARALIK 1964

YIL : 16 — CİLT : 9

No. 185

Kahve, Kahvehaneler

Yazan : Malik AKSEL

Eskiden «Menakib-i mükeyyifat-i âlem» diye birtakım el yazması taşbasması, resimli, resimsiz kitaplar bulunuyordu. Bu kitaplarda şarab, rakı, esrar, afyon, boza, kahve insan kıyafetine bürünerek toplantı yaparlardı, birbirleriyle söz yarışına çıkarlardı, hatta çatışarlardı. Bu hikâyeler içinde kahveye ait olanı şöyle özetlenebilir :

«Kahve güzel elbiselerle sallanıp yürüyenrek taşı, köpürdü. Mükeyyifat-ı âlem taifesi başına üstü.

— «Bu kadar gurur getirecek neyin var, bre kara yüzlü habis. Seni biliriz ki sonradan görmesin, insana bizden fazla ne faydan var!» dediklerinde; kahve :

— «Ben cümlelenizden önce bu âleme gelmiş idim, lâkin kaçıp dağlara düştüm, nice zaman sonra şeyh Şazeli hazretleri gelip beni davet eyleyip, bana dua eyledi. Ben fakir lokması eyi insanlar gıdası oldum. Bir kimse dostlarına ziyafet eylese nice kelle şekerler ezilmek lâzım gelirdi ki, şerbet ikramlarda buluna. Şimdi bir fincanım andan muteber olmakla şekerler ezilmez oldu, gayri rağbet banadır. Ben olmasam mükellef ziyafetler bir habbeye değmez. Ulu şehirlerde, kasabalarda nakış müzeyyen kahvehaneler bina olunup şuar taifesi :

Darüşşifa dahi bir ehli safa kahvehanedir Demezlerdi.»

Kahve ile kahvehaneyi birbirinden ayırmak kolay değildir. Kahveciler...

Şazeli'dir. Bu meslekdekiler onun maneviyyatına sığınmışlardır. Bugün dahi İstanbulda bazı eski kahvelerde şu levha görünür.

Her seherde besmeleyle açılır dükkânımız
Hazret-i Şeyh Şazeli'dir Pirimiz, üstadımız
Bu kahve öyle bir kahvedir ki her usulü ba safa
İçinde sakin olanlar çekmesun asla cefa
Bir gelen bir dahi gelsin dimesinler bivefâ
Sahibine kıl şefaata ya Muhammet Mustafa
İlâhi sen saadetle müşerref kıl bu dükkâm
Letâfette azizeyle gelen ahbab-ı ihvan
Benim iki cihan içre muradım ol Hudadır
Ümidim ruz-u mahşerde Muhammet Mustafa-
dadır.

Bunun altında çok defa ne münasebetle konulduğu anlaşılmayan büyük, içi okunur okunmaz yazılarla süslü ve yeniçeri palasını andıran ucu çatallı bir zülfikar bulunur. Bu, zülfükarname ve menakibnamelerde görülen zülfikarlardan farklıdır. Buradaki yazılarda eski yazıyı okuyamayanların kopyalardaki ace-miligi görünür.

Eski kahveler bir muhabbet meydanı idi. Çok defa bir «mir-i kelâm» etrafında halka olunur, onun sohbetinden istifade ediliirdi. Burada mekteplerde - medreselerde edinilemeyen bilgiler edinilirdi. Âlim başka ârif başka, her âlim sohbet eri olamaz. Fakat kahvelerde öyleleri vardı ki, bunlar kitablardan edinilemeyen bilgileri ortaya yayarlardı... Nihayet kahve deyince herşeyden önce bir konuşma,

Sana
çocuklarımızın
gelişmesini
sağlar!

GRAFIKA

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yorulduklarını ve zayıf düştüklerini sık sık unuturuz.

Besleyici kıymeti yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürülmüş ekmeğe yediriniz. Çocuklar SANA'da çok sevdikleri nefis tad ve tazeliği daima bulurlar.

Çocuklarınıza bol Sana:
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.

3.100

yarenlik yeri düşünülürdü. Kahve söz meydana olduğu kadar saz meydana da.

Eski kahveler halk hikâyelerine de geçmiştir. Aşıklar karşılıklı beyitler söylerler, karşılıklı sazlar çalarlardı. Asuman ile Zeycan hikâyesinde, Asuman derviş ile Afyoncu dedenin kahvesine gelirler, derviş Afyoncu dedeye Asuman'ı göstererek «bu evlâd sana emanettir» der, gözden kaybolur. Şehrin gençleri Afyoncu dedenin kahvesine uğrayarak Asuman'la konuşmaya başlarlar. Asuman sazını eline alarak :

**Aşıklar sözleri söyler gaibden
Abdal oldum post gitmiyör arkamdan
Felek tuttu beni yakamdan
Attı beni bu diyara kahveci**

**Kul olayım elindeki fincana
Leblerin benzettim: Lâ-ü mercana
Rakibin sözleri kâr etti cana
İşler kalbimde yare kahveci.**

Afyoncu dedenin kahvesi bu saz şairi ile o derece in salar ki kahveciler âşığı buradan kaçırmağa çare aramağa başlarlar. Bir sihirbaz kocakarıya giderler... Öğüdüne göre Basra'ya, Basradan sonrada Erzincan'a yollarırlar. Asuman'ın Erzincan'ın gehrinde dervişin atının ayasının altından aldığı bir avuç toprağı babasının gözlerine sürerek onun gözlerini açar... Hikâye uzundur...

Âşık Garib'de de kahve hikâyesi geçer. Ayrıca halk masallarında kahveci güzeli meddahların en önemli konularından biridir. Bu böyle olmakla, hocalar mahalle kahvesine uğramakla beraber kahvehaneleri yermektedirler. Hasan Hilmi MiFTA-ül Arifin de kahvehaneler hakkında uzun bir manzume yazmıştır. Bundan birkaç örnek verilebilir :

**Camisi cennet olunca kahvesi nar-ı cehim
Durmuyup lâklâk okurlar bi mukim
Bir imam gelse Hüseyinli'de oturup durmasını
Hem namazı kıldırınca kahvede eğlenmesini
Kahveye girüp cehennem ehline karışmasını
Ben Hüseyinli'ye değişmem Serez ile Beykozu
Mescidi olsa kâşanesi mamur olur
Kış olunca kahvesinde hep kumarlar oynanır
Beynamazlar birbirin kahvehane de bulur
Ben Hüseyinli'ye değişmem Serez ile Beykozu**

Böyle birçok kıtalar sıralanır.. Yine aynı esere göre şöyle bir sual sorulur:

«Bir camiin altında kahvehane olup bir takım humekalar toplanup oyun ve dinen yasak edilen şeylerle meşgûl iken cami içinde

namaz kılmak caiz olur mu derlerse, ne dersin?» Cevap: budur ki, mademki caminin içi temizdir, üç beş ukalâ humaka lâklâk ademler namazımıza mani olmayup caiz ve sahih olur, deriz.

Ayrıca şunu da katıyor: Mürşit-i kâmil'in meclisinde duhan, nargile, enfiye, kahve mubah bile olsa, vakit kaybettiğinden haramdır. Şeriatta mubah tariki de haramdır. Tarikatte de mubah hakikatte haramdır. Hakikatte mubah marifette haramdır...

«Resim - yazı» kahvehanelerin iki kardeş süsüdür. Bu gelenek eskidir. Vehbi surnamesinde tiryakilerin oyununda «Canı cebinde cahvehane duvarındaki resimler gibi adeta cansız» tâbiri geçmektedir. Her devirde kahvehaneler süslü idi. Türk halk sanatının resme ait özellikleri burada toplanırdı. Bununla beraber kahve deyimi ile tiryakilik yanyana yer alabilir... Kahve Yemenden geldiği gibi kalmamış, ona bir çok şeyler katılmış, çeşit çeşit tiryaki kahveleri meydana gelmiş. İhtimal bu sebepten bir çok yerlerde Türk kahvesi nam salmıştır. Kahve misafirliğin ayrılmaz bir işareti olmuştur. «Konaklarda kahveye çiçek suyu koymak da adet olmuştur. Ayrıca ibrikleri içinde çiçek suyu kahvelere konurdu, kakule, ak anber konulduğu da vakidir, işittirmiştir. (1)

Kahve üzerine söylenmiş sözler, hikâyeler pek çok olmakla beraber, tiryakilerin kendilerine has tutumları da alay konusu olacak kadar garibtir. Bir vakitler Ayasofya avlusunda kahvelerde böyle ağzlarının tadına düşkün kimseler bulunurdu... Kimisi köpüğü çatlamış kahveyi geri çevirir, kimisi sade kahvenin şeker kokasını içmez, cezveyi gözü önünde yıkatır, kimisi küde pişmiş kahve veyahut köpüksüz kahve ister, kimisi de dibek kahvesi yapan kahveleri arardı... Çocuklara da bir zamanlar çok şekerli sulu kahveden paparalar yapılırdı.

Kız bakmağa giden görücülerin kahve içmeleri uzun sürerdi, çünkü görücüye çıkan genç kız endamını, kıyafetini ancak böyle tetkik mümkündü.

Meddahların hikâyelerinde bir yudumda aşure kâsesi gibi fincanı höpürdeten uşağın, sıcak kahve alevinin götünden nasıl çıktığını anlatması, herkesi kahkahalara doğardı.

Eski Acem çayhaneleri olduğu gibi eski Acem kahvehaneleri de İran - Türk esatirinin birleştiği yerlerdi. Burada Turan padişahla-

riyle İran Şahları, Türk pehlivanlarıyla İran pehlivanları yan yanadır. Turan hükümdarı Efrasyab ile Rüstem karşı karşıyadır. Sührab, Rüstemin oğludur. Fakat anesi Tehmine Bânü Türkdür. Yani Turan ile İran geleneklerinde akrabalık gösterirler. Yüzyıllarca yan yana yaşamış bu iki milletin birbirine benzer tarafları olacaktır.

Şah İsmail Hataf, İranda Türk Safevi süläesinin kurucusudur. Yine Türk olan Afşar soyundan Nadir Şah İranın büyük hükümdarlarındanır.

Kıyafetleri hele taçları hikâyelerdeki şahıslarda olduğu gibidir.

Der tarif-i Aliye-i İstanbul'da Hacı Sükuhi'nin dediği gibi :

**Kahvelerde gece gündüz yığılıp Türk ve Acem
Çevk çevk işret için meclis-i rindan gördüm
demış, sonra da :**

**Gelen İstanbulla İazımdı ki İslâmı bula
Men de bu meselede kendimi nadan gördüm (2)
diye üzüliyor.**

Bu geleneğin son kalıntısı 1962 tarihine kadar değişmemiş olan Kumkapı'da Mehdi'nin kahvesi idi... Bugün bu da ortadan kalkmıştır. Burada dikkati çeken iki resimden biri Zal-oğlu Rüstem'le korkunc, boynuzlu dev Sefit resmidir. Bunlar kavga eder bir halde görünmedirler. Diğeri ise İskenderin, yanında Hızır olduğu halde Abihayati aramasıdır. Kahveci Mehdi bu tozlar içindeki iki resmi anlatırken şöyle diyordu : İskender-i Zülkarneyn ile Hızır Aleyhisselâm Abihayati bulmak üzere zulemat içinde dolaşırken birbirlerini kaybederler. Hızır bu sırada bir çeşme görür, İskenderin ona vermiş olduğu üç balığı oraya kor. Balıklar yüzmeye başlayınca bunun Abihayati olduğunu anlar. Bu sudan kana kana içer... Bir az da yanında taşıdığı kurbaya kor ve bir ağaç dalına takar, uykuya dalar, bu sırada ağaca üşüşen kargalar tulumu gagalamağa başlarlar, böylece sade gagaları ıslanır ki çok yaşamalarına sebep budur. Hızır uyanıp İskendere bu sudan bir az daha almak isteyince, su kaybolur.

Eski bazı kahveler aynı zamanda birer «esrar» yuvası idiler. 1131 de yazılan Sırrül-esrar adında anonim bir kitapta dalga, istigarak, neşe âleminde bahs ile Beyazıtta bir esnaf kahvesini anlatır... Yazarın burada kuru peyke üzerinde Hind kenevirinden yapılan esrarı çeküp nasıl gaffet uykusuna daldığına

dair tasviri önemlidir, kulağına bir ses gelir: «Hele sen bir nefes çek, ol vakit sırta vâkıf olup, hakikat keyiflerine muttali olursun.» der. «Bu söz üzerine çubuktan bir nefes çeküp cümbüşlendim. Cümbüşlendikçe ihtiyarım elden gitti, yattım, bir ara kırıpklerime birer çeki taşı asılmış gibi bir türlü gözlerimi açamadım. Rüzgârda dört yana sallanan kavak ağacı gibi sallanmağa başladım. Bu sırada bana bir gülme arız oldu. Birisi bana «ne güzel hava» dese dalkavağın övgüsü gibi hoşuma giderek bir kahkaha salıverirdim. Lâkin şu gülme ile beraber bir korku sardı... Biri ziyadece öksürse acep ne oluyor diye, kulak kabartırdım. Böyle gülerken ürker, ürkerken güler, bir garib hal içinde dalga âleminde dümensiz bir kayık gibi bir başıma dururken yüzü güleç, sözü hoş, boyu uzun endamı mevzun bir pir, bulunduğun âlem ne âlemdir buraya nasıl bi pervahla ayak bastın, bu çötlün yolcusu. Bir mürşit-i kâmilî malik olmaz isen vay haline, diye hitab edüb azarıadı. Ol pir-i lâtif halime acıyup korkma taliin yavermiş ki bana rast geldin, bu âlemin ismi «cihan sırrülesrar» dir, cihan içre cihan, zaman içre zaman bunda seyr eder. Gerçi olayları nakş-ı berab gibi kararsız, serab gibi meyvassız görünürse de bundan nice nice ibret alırlar. Bundan sonra saraylar, güzel dilberler, ahular arasında şarki işidir oldum. Yüksek bir saray gördüm. Müzohheb bir hatla «altun oluk», diğeri «gümüş halka» ibaresi yazılı idi. Şu dünyada altın oluk, gümüş halkalı ünvanlarıyla nam salmış genç ihtiyar olan mahut gedikli meyhanelerin «cihan-ü'esrar» da naziri ancak bizim işittiğimiz, gördüğümüz meyhanelere benzerler. Buranın camı, çeşmi bülbül, mülkü gül, nevalesi çeşmi bade hademesi peri-i melek, besteleri gerdaniye buselikten şehnaz, namesi avaz-ü niyazdır. Ayinesi sinei dilber, avizesi zülfü muanber velhasıl her zineti akla durgunluk verecek bir halde...

Nihayet biri kalk, artık yeter, diye koluma vurdu. Bir de gözlerimi silip etrafıma şaşkın şaşkın bakayım ki o mahut kahvenin peykesi üzerinde yüzümde kan, bedenimde tab-ü tuvan olmadığı halde kendimi buldum. Meğer gördüklerim hep hayaller imiş...»

(1) Türkiye'de kahve ve kahvehaneler.
Prof. Dr. Süheyl Ünver.

(2) S. Azer - İran Türkleri.

Ergani'de Dügün

Yazan : Zerrin GÜLBEN

KIZ İSTEME :

Bir ailenin oğlu artık evlenme çağına gelmiştir. Baba ve anne gözleri görünürken oğullarını başgöz etmek isterler. Bu maksatla kız istemeye ve kızı görmeye giderler. Kız hizmet eder onlara. Eğer kızı beğenirlerse bir kaç gün sonra istemeye giderler. Otururlar. Konuşurlar. Derken oğlan anası :

— Kelebacım, heç sormayısız neye gelmiş size.

Kız anası da :

— Hoş gelmişsiniz, sefa gelmişsiz, der. Oğlan anası maksadını anlatacaktır :

— Peşkimizi atacağığ, ya tutar, ya tutmaz. Allahın emri, Peygamberin kavli ile sizin kızı bizim büyük oğlana istemeye geldiğ. Kız anası gururlu gururlu:

— Allah kader etmişse veruruğ, daha kı zım uşahtır. Heç bişe yapmasını bilmez. Oğlan anası müdahale eder :

— Biz beğenmuşuğ anam, başımızdan ziyade. Bacım Başlığı desah.

— Ne acelez var. Bize bir kaç gün müsaade verin, büyükelimizle konuşah, size bir haftaya kadar haber veruruh.

Aradan bir hafta geçer. Bunlar tekrar gelirler. Kız bu defa misafirlerin yanına çıkar. Kaynana olacak kadın :

— Kele anam gidiniz, gelsin yüzünü öpek, der.

Başlığı keserler. «2000 lira başlık, beş kat esvap, bir çift pavuç, bir çift kondura, bi korhap, bir çift bilezik, bir top hassa (Patis-ka), iki batman şeker, alkaşlı küpe, bi de iç esvap». Ne kadar tutarsa tutsun bunlar muhakkak istenir.

Oğlan tarafı kabul etmezse ufak değişiklik yapmak suretiyle kabul ettirirler. Bazen başlık çok olur. Oğlan anası babası kabul etmez. Fakat oğlan kızı aşıkça «mutlaka istediklerini alın, ondan başkasını istemem» diye tutturur.

NİŞAN :

Oğlan evi, halkı nişana çağırır. Bunun için yendekçi denen karıları tutarlar. Yendekçi

çağırılacak evlere gider. Onlar da para, bulgur ve yazma gibi şeyler hediye ederler. Nişan bir sınıye güzelce dizilir, elbiseler üstüste konur. Önde kolonya, kına, terlik, ayakkabı, kibrit, sigara ve torba torba şeker vardır. Güllerle süsüdür, iki üç gün nişan görülür.

ŞERBET İÇMEK :

Ertesi günü oğlan evi öğleden sonra kız evine gider. Misafirler akın, akın gelirler. Su içinde şekeri ezerler, içine bir miktar şerbet boyası atarlar. Pembe olur. Gelinin süslerler. Misafirlerin huzuruna çıkarırlar. Şerbet önce güveğiye gönderilir, sonra geline verilir. Daha sonra davetliler içerler. «Allah bu şerbet gibi onları tatlı etsin» diye dua ederler. Gençler türküler söyleyip eğlenirler.

Sarı zıbn asili

Kenarımdan kasili

Sen orada ben burda

Nedir bunun çaresi

Al düğme, yeşil güğme

Yeni düştü fikrime

Her fikrime düştükçe

Kan damlar yüreğime

Karanfilsin budama

Sefa geldin odama

Ben seninim sen benim

Haber gönder babama

Nişandan sonra nişanlılar birbirlerini görmezler. Bazan kadınlar :

— Kele bacım heç olacak iştir. Felanın kızı her gün nişanlısıgilde. Bir diğeri «Vuş o da ne, bizim komşunun oğlu her gün nişanlısının evinde. Sözüümüz burda kala. Anası da evde yokmuş. Ayağın altına söyle bacım, bu zamanın gençlerinin yüzü yırtılmış. Ne günlere kaldık, ne günlere, kül ölümün başına» diye dedikoduyu yürütürler.

KINA GECESİ :

Geniş bir salonda lambanın silik ışığı. Ev tıklım tıklım dolu. Bunalan dışarı çıkıyor. Çocuk ağlaması, darbuka sesi, türkü söyleyenlerin sesi birbirine karışıyor.

ARAŞTIRMALARI

Oğlan evi gelir. Gelini kına elbisesiyle salona alırlar. Başta kaynana olmak üzere büyüklerin eli öptürülür. El öpme hediyesi verilir.

TABAK ÇIKARMA

Bir tabak içine leblebi, şeker, çekirdek gibi yiyecekler konur, üstü örtülür: Kaynana getirilir. Kaynana onu alır, yerine hediyesini bırakır, oğlanın akrabalarından büyüklere de tabak çıkarılır. Erkekler dışarda eğlenir.

AVUÇ ALTINI :

Gelin salonda iken kına yuğrulur. Baş bütün kadınlar (dul olmayan ve bir defadan fazla evlenmeyenler) gelinin avucuna kına yakacaktır. Geline avucunu açtırmazlar. Kaynana avuç altını verinceye kadar. Avuç altını para demektir. Avuç altını alınır. Kına yakılır. Bu avuç altını zıfif gecesi damat namaz kılarken gelinin başından aşağı döker ki zengin olalar.

Bir tepsiye kına içinde mumlar oturtulur. Yakılır. Gençler sıra ile başlarında dönderek türküler söylerler.

Kına koydum tepsiye

Haber verin bibiye

Gelin ağlar vuş kele

Güvey güler bak hele

Bir mumdur, iki mumdur

Üç mumdur, dört mumdur

Öndört mumdur

Gelinimiz bu mudur.

Haynina haylonina

Bana bir saki doldur

Haynina Haylonina

Geline bak geline gine geline

Kına yakmış eline

Yaz k olmuş geline

Düşmüş sarhoş eline

Gelinin ağlatmayın

Duvara dayatmayın

Kınaya çıkarmayın

ÇEYİZ SERME :

Kına gecesinden üç gün önce çeyiz serilir. Çeyiz biçilirken her iki taraf makas parası atarlar. O para gelindir. Çeyiz üç gün yerde kalır. Herkes hediyesi ile gelip görürler.

Üçüncü gün büyükler çeyiz yazmaya gelirler. Gelinin nesi var nesi yok hepsini bir deftere yazarlar. Eğer bir gün ayrılırlarsa bu eşya kadına düşer.

VEÇ GÖTÜRME :

Çeyiz denkler halinde kız evine götürülür, buna veç gidiyor denilir. O gece kına gecesidir.

GELİN ARDINA GİTMEK :

Ertesi gün «Pazar veya perşembe günü» Güveğinin evinde eğlenti tertip edilir. Öğleye deyin yiyilir içilir, eğlenilir. Güveği turaş olur.

Öğleden sonra gelin ardına giderler. Yol uzunsa öğle vakti yola çıkarlar, yollarda sık sık durulur. Erkekler oynarlar. Oynayanların alınına para basılır. Bu paralar çağıcıya verilir.

Kız evine giderler. Gelinin giydirirler. Gelinin annesinin babasının ve büyüklerinin elini öper. Gelinin sağdıçları onun koluna girerler ve arabaya bindirirler.

Gelinin arabasının önu sık sık kesilir. Bahşiş istenir. Araba damadın evinin önünde durur. Gelinin indirirler. Damat damda sağdıçlarının arasında durur, elinde mendil, içinde leblebi ve para vardır. Onu gelinin başına döker. Bu paralar para cüzdanına konunca keseye bereket getiririlmiş.

Testiler kırılır sular dökülür, kurbanlar kesilir.

Gelinin gelinlik elbisesine evde kalmış kızların ismi yazılır ki, erken kocaya gitsinler. Sonra gelin kaynanasının bacağına altından geçirilir ki, gelin kaynananın sözünden dışarı çıkmasın.

Gelinin sandalyasının altına kız isterse kız çocuğu, erkek isterse erkek çocuğu iterler. Gelinin ilk çocuğu kız istiyorsa kız, erkek istiyorsa erkek olurmuş.

Ertesi gün kız evinden gelin giydirmeye gelirler. Üç günden sonra da akrabalar ve komşular gelin görmeye gelirler ve hediyesini de birlikte getirirler.

Sümmani - Bayburtlu Celâli

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Sümmani, âşık edebiyatımızın son ünlü kişilerindedir. Onun için pek çok araştırma yapılmıştır. Makale ve kitapların dizini (bibliyografyası) ayrı bir araştırma konusu olacak kadar geniştir.

Bu eserler içinde, geçen yıl genç öğretmen Mehmet Kardeş'in «Âşık Sümmani» eseri büyük değer taşıyan ve yarın için ana kaynaklardan biri olacak niteliktedir. (Meşhur Saz Şairi Âşık SÜMMANİ, Hayatı ve Şiirleri, 136 sayfa, İstanbul 1963).

Sayın hazırlayıcı eserini uzun yıllar araştırma ve çaba ile meydana getirmiştir. Bu durum eserinin her yanından açıkça belli olmaktadır. Mehmet Kardeş köyleri dolaşarak Sümmani hakkında halk arasında yaşayan söylentileri ve şiirleri ağızdan derlerken, bir yandan da âşıkın şiirlerinin yazılı olduğu cönkleri toplamış, böylece, eser yerinde ve asıl kaynağından fişirmiştir.

Sayın hazırlayıcı Mehmet Kardeş, ele geçirdiği şiirleri ve yayımlanmış olanları sıkı bir karşılaştırma sonunda en doğru olanlarını kitabına almıştır. Ayrıca kitabını bugüne dek hiçbir yerde çıkmamış altı resimle süslemiş.

Şiirleri koşmalar, destanlar, başka âşıklarla karşılaşmalar, öğütler, dünya şiirleri, derişlik ve tevhit şiirleri, aşk şiirleri, methiyeler, münacatlar, müstезat şeklindeki deyişleri, ölüm şiirleri, ahiret şiirleri olarak bölümlere ayrılmış.

Bu uzun emek verimi eser için eleştirebileceğimiz bir iki noktaya dokunmak isteriz. Birincisi şiirlerin bir dizini (fihristi) kafiyelere göre, sona eklemek doğru olmamıştır. Ashında sayın Kardeş bunu yapmış ama basılırken bir ihmâl yüzünden konmamıştır. Bir de şimdiye kadar çıkmış kitap ve makaleler için bir bibliyografya eklenmesi çok yerinde bir iş olurdu. Ama, burada sayın hazırlayıcıya da hak vermeme insafsızlık olur. Çünkü, bizde henüz halk edebiyatı için tam bir bibliyografya eseri yoktur. Bu, ancak kişinin kendi uzun çabaları ile elde edilebilir ki, çok yorucu olur ve çoğu zaman da tam olmaz. Bir de hazırlayıcının tarayacağı eserleri bulması çok güç, hattâ imkânsızdır. Değil bir köy çev-

resinde, büyük şehirlerde bile çoğu zaman buna imkân bulunamıyor.

Sayın Mehmet Kardeş'i tebrik ederken, kitabının arkasında çıkacağını haber verdiği öteki eserlerinin de bir an önce çıkmasını dileriz. Böylece çalışkan bir folklorcunun yurdun bir bölgesinin hemen bütün folklorunu ortaya koyması şimdiye dek hemen yapılmamış bir güzel bir çalışma örneği olacaktır.

BAYBURTLU CELÂLİ

Meraklılar Celâli'yi daha çok, karısının ölümü üzerine söylediği Tanrıya armağan konuşmasıyla tanır. Gerçekten benzeri bulunmayan bu şiirini görünce başka şiirlerinin bulunmayışına üzüldük. Şimdi elimizde iki kitabı birden var. Birinci kitap, kendisini pek eskiden tanıdığımız Mahmut Kemal Yanbeğ hocamızın, ikincisi genç araştırmacı öğretmen Salim Haşlak'ındır. İkisi de çok değerli bilgi ve şiirleri bir araya getirmişler. Birbirinden habersiz yapılan bu araştırma ürünleri hemen hemen, araya uzun yıllar girmekte birlikte aynı kaynaklardan yararlanmışlar. Şairin hayatı ile ilgili olarak şiirleri sıraya konmuş, sonunda da her iki eserde birer sözlük var.

Yanbeğ, eserini 1937'de bitirmiş, ancak geçen yıl bastırabilmiş. Yirmi beş yıl sonra Salim Haşlak daha geniş bir çalışma ile şairin daha çok eserini edebiyat âlemine sunmuş. Her iki araştırmacı bu değerli halk ozanını yarım yamalak tanınmaktan kurtarmışlar, edebiyat tarihimize unutulmayacak birer eser hediye etmişlerdir. İki değerli araştırmacıyı tebrik ederken bir dileğimizi burada da tekrarlayacağız. Bayburt gibi değerli pek çok kişiler yetişiren ve Türk'e özgü bütün geleneklerini büyük bir titizlikle koruyan yurt parçasının başka konulardaki folklorunu da toplayıp yayınlama gereğini gönülden isteriz. Bu konuda birinci derecede sayın arkadaşımız Salim Haşlak bu görevi üzerine almıştır. Bu işi kendi-

1. Mahmut Kemal Yanbeğ, BAYBURTLU CELÂLİ, hayatı ve şiirleri, İstanbul 1963.

2. Salim Haşlak, BAYBURTLU CELÂLİ, halk ozanı, Dernek yayınları, Ankara Halkevleri Merkezi 1963.

Mehmet Fahrettin Kırzioğlu

Yazan : Ali Rıza ÖNDER

Babası Molla Mehmet Derviş Efendi, Kars'ın yerli halkından Kırzioğulları diye tanınan bir ailenin çocuğudur. Anası Hasna Hoca'dır. Kasım 1914 başlarında Türk - Rus savaşı başladığı sırada şehir halkı köylere kaçarken Kırzioğlu ailesi de Kars'tan ayrılarak Susuz ilçesinin Mamas köyüne göçmüştü. Dört yıla yakın bir süre bu köyde kaldıktan sonra 25 Ocak 1918 de Kars'ın ilk kurtuluşundan faydalanarak Kaleiçi mahallesindeki evlerine dönebilmişlerdir. İşte M. Fahrettin, ailesinin şehirden uzak kaldığı yıllar içerisinde 10 Mart 1917 de Mamas köyünde doğmuştur.

1915 deki Rus, 1918 deki Ermeni kırgının- dan böylece kurtulabilen Kırzioğlu ailesi, 1878 den 1918 yılına kadar süren kırk yıllık Rus yönetimi sırasında, Kars'ın en okumuş ailesi sayılıyordu. M. Fahrettin'in anneside Yemihalifeoğlu Molla Muhittin Efendi, anası Sona Hoca, eşi Kıymetca ve «halife» sayılan kızlarının öğreticiliği altında şehirdeki Türk kızlarını evinde okutmuştur. Evliya Camisi medresesinde erkek çocuklarını okutarak çevresine İslâm bilgilerini ve Türk kültürünü ver- ren biricik müderris bilgin olmuş ve Türkleri Rus okullarına muhtaç olmaktan kurtarmıştır. Molla Muhittin Efendi, 1881 de Kars'a gelen ilk Osmanlı Şebbenderinin gizli öğütlerine uya- rak —yüzyirmi bin Kars'ın Batıya göç et- melerine rağmen— geri kalan halkın toptan göçmelerinin önüne geçmiş ve Müftü Candar- oğlu Hacı Musa Efendi ile birlikte Anadolunun Doğu kıldını, Kıbrıs'ın bugün düşmüş olduğu acıklı durumdan kurtarmıştır.

Onüç aylık iken öksüz kalan M. Fahret- tin, halası ve teyzesi tarafından okutulmuş ve küçük yaşta iki hatim indirmiştir. 1923 de Kars'ta ilkokula başlayan M. Fahrettin, ortaokulu da burada bitirerek 1931 de Erzurum Erkek Lisesine girmiş ve 1934 de Edebiyat Kolundan mezun olmuştur. Bir yıl süre ile

sinin pek iyi başaracağına inanıyoruz. Çalışkanlıklarını ilk gençliğinde tanıdığım sayın Bayburt aydınlarının el ele vererek bu işi başarmaları, Bayburt Kültür ve Yardım Cemiyeti'nin de maddi bakımdan yardımcı olmaları çok yerinde bir çalışma olur. Şimdiden kendilerine başarılar dileriz.

Arpaçay ilçesi tahsil müfettişliğinde bulunmuş ve 1934-1935 de 99 Köylü ile bu ilçede folklor araştırmaları ve derlemeleri yapmıştır. Daha sonra Sağlık Bakanlığı hesabına yatılı olarak İstanbul Tıp Fakültesine devam ederek

M. Fahrettin Kırzioğlu

P.C.N. (F.K.T.) bölümünü bitirmiştir. Bu sıralarda Karstaki evlerini hırsızların soyması ve kardeşlerine yardım etmek zorunda kalması üzerine 1936 Haziranında Tıbbiyeden ayrılmıştır. Bir yıl da Posof ilçesinde ve Ahıska ile Acara sınırlarında, tahsil müfettişi olarak, at üzerinde yetmişbeş köyü dolaşmıştır. Böylece halkbilim çalışmaları için bol imkânlar elde eden M. Fahrettin, 1937 Mayıs'da askere alınmış ve Onuncu Dönem Yedek Subay Okulundan Topçu Asteğmeni olarak çıkmıştır. Sarıkamış'ta altı ay kıta hizmeti yaptıktan sonra 1938 Ekim ayı sonunda terhis edilmiştir.

1941 Eylülüne kadar Kars Lisesinde Türkçe Yardımcı Öğretmenliği yaparken Halkevi'nin aylık dergisi olan DOĞUŞ'un 42-53. sayılarını çıkarmış ve halkbilim üzerine hazırladığı yazılarını burada yayımlamıştır.

1941 yazında Alman - Rus savaşının başlaması üzerine M. Fahrettin, yeniden yüksek öğrenim yapmak imkânını bulmuş ve İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne yazılmıştır. Bu arada 10 Kasım 1944 günlemine kadar onyediy ay süren ikinci askerliğini yine Sa-

rikamış'ta yaparken bölge köylerinde araştırmalarını geliştirmiştir. 1946 yılında fakülteyi bitirince iki yıl İstanbul kitaplıklarında incelemeler yapmış ve yayım ile uğraşmağa başlamıştır. Gürcü profesörlerinin ve Ermeni kongrelerinin Kars ve Ardahan üzerindeki hak iddialarına karşı, bilimsel yazılar ve broşürlerle gerekli cevabı vermiştir. 1948 başında Kars Lisesi tarih öğretmeni olarak yeniden hocalığa dönen M. Fahrettin, 1951 Martına kadar burada çalışmıştır. 1951-1957 arasında yedi yıl Diyarbakır Ziyagökalp Lisesinde ve bu arada Öğretmen Okulunda, 1957 Aralık ayından 1961 Haziran sonuna kadar Arifiye Öğretmen Okulunda tarih öğretmenliği yapmıştır. 1961 Temmuzundan beri Ankara'da, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğüne bağlı Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosunda görevli bulunmaktadır.

1934'deki Soyadı Kanunu üzerine ÇELİK soyadını alan babasına uyarak bu adı kullanan M. Fahrettin 1943 sonlarında mahkemeye başvurarak ötedenberi bilinen eski aile adları «Kırzioğlu» nu soyadı olarak yeniden almıştır. Erzurum Yakutiye minaresi içerisindeki 1310 günlemlilik vakıf yazıtında, Bayburt'un Hart bucağındaki Büyük ve Küçük Kırzu köyleri adı ile yer adı olarak ve 1518 yılındanberi Osmanlıların Doğu Anadolu tahrir defterinde de Türk erkek adı olarak kullanıldığı bilinen «Kırzu», halk arasında, saçının bir tutamı anadan doğma ak (kır) olan kimselere verilen Türkçe bir takma addır. «Kır-sus»: kır-ca / kır-ımsı anlamına gelmektedir. M. Fahrettin'in babadedesi, Arpaçay'ın Başgedikler Bucağı'nın Gorhâna eşrafından Mehmet Ağa, anadan «kırzu/kırzu» olduğundan ona ve oğlu Şerif Ağaya «Kırzu Memmet», «Kırzu Şerif» dedikleri için, bu soydan gelenlere de KIRZILAR - KIRZIOĞULLARI denilmektedir.

Daha ortaokulda iken birçok yerli ve çeviri romanları okuyan ve bir kitaplık kurmağa çalışan M. F. Kırzioğlu, 1931 güzünde, Erzurumda lisede okurken «sıla hasretini» gidermek için Erzurumdaki «Doksanlıç muhaciri» yakınlarından Kars'la ilgili bilgileri toplamağa ve geniş Erzurum mezarlıklıklarında yatan Karşlı ve Ardahanlı kişilerin taşlarındaki yazıları ve Karşlı ozanların bu mezarlıkdaki «tarih kitabeleri» ni derlemeğe koyulmuştur. Erzurum Lisesi kütüphane koluna seçilerek buradaki Türkçe ve Fransızca eserlerden Kars ve çevresine ilişkin bilgileri defterine not et-

mekle bilimsel çalışmalarına başlamıştır. (Ruslardan kalma ve Karstan getirilme Büyük Ansiklopedi takımı bile bu kitaplıkta idi). Kars göçmenlerinden ve Tezharap mahallesinden olan Kapular Ağası Kâmil Ağa'nın oğlu, «Erzurum Tarihi» yazarı rahmetli Abdürrahim Şerif BEYGO'yu örnek edinerek, daha lisede iken bir «Kars Tarihi» hazırlamayı kurmuş, yaz aylarında Kars'a dönüşünde, hanları do-laşarak ve kahvehanelerdeki saz şairlerinin fa-sıllarını dinleyerek Karşlı ozanların değişlerini ve yaşantılarını saptamaya başlamıştır.

M. F. Kırzioğlu'nun ilk yazısı, Kasım 1934 de, lise mezunu ve Arpaçay Tahsil Müfettişi iken Kars Halkevi dergisi DOĞUŞ'ta, «Kars'ta Edebiyattan» başlığı ile çıkmıştır. Otuz yıl önceki bu yazısında, 1828-1829 Kars felâketi ile 1856 da Kars ikinci kurtuluşu üzerine söylenen ve Karşlı ozanlardan Zülâli ile Aşık Bahri'nin değişlerinden meydana gelmiş olan destanları, anadedesi Molla Muhittin Efendi'nin derlemelerinden alarak yayımlamıştır.

1950 yılına kadar DOĞUŞ'ta, 1937-1950 arasında KARS gazetesinde, çevre incelemeleri ve halkbilim üzerine yüze yakın yazısı çıkmıştır. 1941-1943 te «Çınaraltı», «Bozkurt», «Tanrıdağ», «Türk Yurdu» ve «Halk Bilgisi Haberleri» dergilerinde, çoğu halkbilim üzerine olan değerli yazıları bulunmaktadır. Cumhuriyetin XX. yıldönümünü kutlamak üzere 1943 de, Sarıkamış'ta, çadırda daktilo edip gönderdiği resimli KARS adlı broşürde (144 s.), Kars'ın tarih ve coğrafyası ile giyimi, çalgısı, oyunu ve oyun adları, destan ve türkü sözcükleri topluca İstanbul'da basılmıştır.

1943 denberi FOLKLOR POSTASI, TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI gibi başlıca dergilerden başka Diyarbakır ile İstanbul ve Ankara'da basılan İÇ-OĞUZ, DİCLE, KARAMİD, TÜRK YURDU, TÜRK DİLİ, Erzurum'da çıkan YAYLA, ERZURUM, HÜR SÖZ ve Kars'da yayımlanan KAYNAK adlı gazete ve dergilerde de birçok halkbilim araştırma ve incelemeleri yer almıştır. Dede Korkut Kitabı'nın yer adlarını, haritasını ve niteliğini ilk defa tümüyle gözüp ortaya koyan Kırzioğlu, 1953 de İstanbul'da basılan 640 sayfalık KARS TARİHİ adlı kitabında, Ağrı, Çıldır - Üç Oğuz, Anı, Aygırgözü, Allahüekber dağı, Sarı Gelin adlı efsaneleri tarih bakımından değerlendirmiş.

«Kafkasya'da Osmanlı Hâkimiyeti 1451 - 1590» konusunda tarih doktorası veren F.

Eski Türk Dügünlerinde Görenekler

Yazan : Prof. Abdülkadir İNAN

1 — Damada kızıl kaftan giydirmek. Dede Korkut kitabındaki hikâyelerden birinin kahramanı Bamsı Beyrek evlenirken «adakh-sından ergenlik bir kırmızı kaftan geldi. Beyrek giydi. Yoldaşlarına bu iş hoş gelmedi, saht oldular. Beyrek «neye saht oldunuz?» dedi. Dediler «Niye saht olmayalım, sen kızıl kaftan giyersen, biz (ise) ak kaftan giyeriz.»

Kazak Türklerinin Er Sayın destanında Boz Monay adlı bir zenginın doksan kölesi sahiplerine karşı ayaklanıyorlar. Köleler burada danışılar, tepede durup şöyle konuşurlar: «Kızıl kaftan giymedik, güzel ata binmedik, Nogaylının hilal kash yiğitleri gibi devran sür-

Kırzioğlu, Doğu Anadolu ve Azerbaycan halkbilimi üzerinde uzman sayılabilir. Kars'ta bulunan Tiflis ve Revan göçmenlerini de incelemiş bulunmaktadır.

Coğrafya öğretmeni Bn. Nebahat ile evli ve üç çocuk babası olan Kırzioğlu, halkbilim ve tarih alanındaki çalışmalarına ve çevresine hizmet uğrunda her türlü olumlu davranışlara kendisini adanmış olarak, devam etmektedir. Alpaslan'ın Kars'ı almasının 900. yıldönümünün ulusal bir gün olarak kutlanmasını sağlamak için harcadığı çabalar, bu çalışmalarının yepyeni bir örneği olarak gösterilebilir.

Basılmış eserleri şunlardır :

- 1 — Kars Yaylası, 1946, İstanbul.
- 2 — Kars'ın Kurtuluşu Hatırası, 1950, Kars.
- 3 — Dede - Korkut Oğuznameleri I. Kitap, 1952, İstanbul.
- 4 — Kars Tarihi I. Cilt, 1953, İstanbul.
- 5 — 1855 Kars Zaferi, 1955, İstanbul.
- 6 — Kara - Amid (Diyarbakır) Tarihçesi ve abidelerinin Küçük Kılavuzu, 1956, Diyarbakır.
- 7 — Yazılı Vesikalara Göre : Ziyagökalp Müzesi ve Ziya Gökalp, 1956, İstanbul.
- 8 — Edebiyatımızda Kars II. Kitap, 1958, İstanbul.
- 9 — Milli Mücadelede Kars I. Kitap, 1960, İstanbul.
- 10 — Kürtler'in Kökü I. Bölüm, 1963, Ankara.
- 11 — Her bakımdan Türk olan KÜRTLER I. Bölüm, 1964, Ankara.

medik, bu dünyanın böyle geçeceğini bilmedik, bu yürüten Boz Monay bizi oğlu gibi görmedi. bölük, bölük mallarından bize kahn vermedi (bizi evlendirmede)».

Bir uvakt bolganda — cilkıda cürgen toksan kul

Kırmız içip mas boldu — mastığımen tek turmay

Eydeki baymen kas boldu — mında kuldar kengesti

Töbede turup söyleşti — KIZIL ŞAPAN giymedik

Nogaylının kerme kaş — yığıtтей devran sürmedik

Öterin dünya bilmedik — nuna cürgen Boz Monay

Bidi ulunday görmedi — bölütüp catlan ma-lındar

Bizge kahn bermedi..

(Radioff, Proben III, 167-168).

Damada kızıl kaftan (kazakça : şapan) giydirme göreneği Kazak Türklerinde XIX. asrın son yarısında devam etmiştir. Kazak edibi Muhtar Evezov «Abay» romanının baş kahramanı Abay'a evlenirken «kızıl şapan» giydirildiğini yazmıştır. Muhafazakâr olan Tobuktu boyunun bu göreneğe çok önem verdiği görülmektedir (M. Evezov. «Abay» rusça tercümesi Moskova 1950. sah. 189-191).

2 — Dügünde ok atma göreneği. «Oğuz zamanında bir yiğit evlense ok atardı; oku nereye düşse oraya gerdek dikerdi. Beyrek han dahi okunu attı, dibine gerdeğin dikti» (Dede Korkut, Bamsı Beyrek hikâyesi). Bu «ok atma» göreneği Başkurt türklerinde de olduğu eski masallardan anlaşılmaktadır. Bir baba oğlunu evlendirmek isterse ok attırır, oku nereye düşse oradan evlendirirmiş (M. Osmanî. Başkurtça hikâye. «Til yarışı» Orenburg 1910, sah. 53).

3 — Gelin kayınbabasının evine geldikten sonra yapılan «BET ATMA» töreni. Rahmetli folklorcu Ali Rıza Yalın'ın «Cenupta Türkmen oymakları» (V. c. s. 40) adlı eserinde Nedirli aşiretinde tesbit ettiği bir türkü Kazak Türklerinin yeni gelen gelinin yüzünü kocasının oymağının büyüklerine göstermek için yapılan törende genç bir delikanlı tarafın-

Dadaloğlu'nun Yayınlanmamış Şiirleri (*)

Yazan : Orhan AYDEMİR

XIX. yüzyılda yeni yeni yerleşmekte olan aşiretler; yerleştirilmiş, otlak ve yaylaları zamanın hükümetince sınırlandırılmıştır. Şimdiki Aydın yörukleri gibi çadırla konup - göçerler, ilkyazla yaylaya çıkarılmış. Bunlar Avşar, Cerit, Reyhanlı, Mendilli ve Bozdoğanlı komşu aşiretleridir.

Reyhanlı beyi Mürsel oğlu Haydar Bey, Mirza Oğlu adlı Avşar beyinin bir bahane ile toprağını almak ister. İsteklerini bildirir. İsteklerini yerine getirmediği halde, kendisiyle savaşaacağını da hatırlatır. Buna karşılık Mirza Oğlu, isteklerini yerine, getirmeyeceğini, vaktine hazır olmasını duyurur.

İkisi de savaşa karar verirler. Elbistan ovasında çarpışır. Haydar Bey yenik düşer. Dadaloğlu Avşar olduğundan Mirzaoğlunun aşığıdır. Mirzaoğlu Dadaloğlu'ndan bu savaş baştan sonuna değin belirtmesini ister. Dadaloğlu' da aşağıdaki savaş öyküsünü dizer.

Mürsel oğlu der de ey Mirzaoğlu
İvmeden meydana çıkmam var dedi
Binbir atım var da ağal beyli
Onların maşkına bakmam var dedi.

Mirza: Savaş paklar için sağım
Kükün ettim Kürdistan'ın beyini (1)
Başına yıkarım Beyrut Dağını
Yazın Andıran'a dökmem var dedi.

Mürsel der de Mirza etme inadı
Biz kez de deden dedeme sınadı
Benim koğduğumun kalmaz kanadı
Çelen kanatlarını çekmem var dedi (2)

Mirza der bir edek ellerimizi
Eski Reyhanlı samıyör bizi
Kavgaya temizlesin Elbistan düzü
Gök kanatlıyı meydana dökmem var dedi

Mürsel der erlerim hep farızath (3)
Elbistan çakmaklı, frenk barutlu
Üste geldi Tecirli ve Ceritli
Kara çadırları yıkamam var dedi.

Mirza der ne gelir erin elinden
Avşarlar da kaçmaz, geçer serinden
Tümünüzü kovarım Saracığın belinden (4)
İpi boğazına takmam var dedi.

Mürsel der de ey benli cırık (5)
Kalkmıyor kanadım kollarım kırık
Sana derim sana ey hayın cürük
Senin de üstüne çükmem var dedi.

Bilmem n'eylediler, bilmem n'ettiller
Elbistan düşünde toy-düğün ettiler
Kimi öldürdüler kimin azat ettiler
Caferi de azat etmem var dedi.

(*) İlk yazı cl. 9, sayı 182, sf. 3511 de çıkmıştır.

dan söylenen türküye çok benzemektedir.

Ali Rızanın tesbit ettiği türkü :
Annacımda duran gelin — durup durup bin yaşasın
Dosta selâm salan gelin — soran gelin bin yaşasın
Okur yazar durmaz kalan — ağızından çıkmaz yalan
Ugur ugrun selâm salan — salan gelin bin yaşasın

Akdenizin altı yalı — huriler ne bilsin mali
Dostuna veren seftali — veren gelin bin yaşasın
Aşık alim der çoşunca — aşk dağlarını aşınca
Gelen gelin bin yaşasın.

Kazıklar bu törene «bet açar», yani «yüz açma» töreni derler. Radloff (Proben, III, sah. 10-11) bu törene dair şu bilgiyi veriyor: «Gelin güveyin evine geldiğinde güveyin kardeşleri,

akrabaları toplanıp otururlar. Bunlardan bir kişi bir değnekle gelinin yüz örtüsünü kaldırıp yüzünü açar ve şu türküyü söyler :
Ayt kelin, ayt kelin — atıng basın tart kelin.
Savuskandan sak kelin — yumurtkandan ak kelin.
Kelin keldi kelışek — ker biyenin kuluşak.

Radloff bu türküyü 60 kadar mısra olarak tesbit etmiştir. Ben bir çok «bet açar» törenlerinde bulundum. Bu türkü her yerde aşağı yukarı bir birine uyar. Radloff'un tesbit ettiği türküde yanlışlar ve eksiklikler vardır. Bu türküde geline bir nasihat verilmekte sonra «şu kayınbabana bir selâm, şu kaynanana bir selâm, şu kayınağana bir selâm» denilmektedir. «Bir selâm» denildikten sonra gelin sağ dizini yere koyup selâm işareti yapar. Geline «bin yaşa» diye dua ederler.

ARAŞTIRMALARI

Dadaloğlu'm der ki gözlerim kanlı
Nice bey öldürdüm hep ünlü-şanlı
İmdatına gelsin Cerit Mendilli
Yüce dağ başına çıkmam var dedi.

Bir ara Yozgat'ta sürgün bulunmuş Dadaloğlu. İskân sıralarında dost ve akrabalarından ayrı şu özlem türküsünü yakmış Bozok dağlarında.

Çıkarım Bozok Dağına
Avşar eli görürüm mü?
Allah bir de işi iki
Gittim ama gelinir mi?

Yücelerde olur geyik
Yol bekliyor gözü büyük
Benim yarım allar geyik
Nazlı nazlı salınır mı?

Yeğün ekinin firezi
Takım koymuşlar kirazi
Yedi ülger üç terazi
Salın ağyar görünür mü?

Sehil'in kuşu Urum'a uçtu
Eğlenmenin vakti geçti
Sılada yaylalar aklıma düştü
Coştu gönül durulur mu?

Dadal'm der ki, zatımız
Artar ün ve firkatımız (6)
Yaylaya dönse atımız
Hasret olan yorulur mu?

Yine Dadaloğlu'nun halk arasında az bilinen şiirlerinden biri de şekil ve uyak bakımından değişik bir özellik göstermektedir. Buna bir bakıma karma uyum da diyebiliriz.

(Hey ağ'larda) Yüce dağ başında kamber tay olur

Korkarım ki emeklerim zay'olur
Sevda sevda derler 3-5 ay olur
Bizim sevda senesini doldurur

Arkını yaptım da suyu akıyor
Kahpe felek hiç yüzüme bakmıyor
Çok yuva bekledim cücük çıkmıyor (7)
Boş yuva bekleyen yoz kuşa öndüm

Şu felekle bir oyuncuk oynadım
Oynadım da oyunumda yenildim
Farzını kıldım sünetinde yanıldım
Beş vakit namazı kılmaşa döndüm.

Der Dadaloğlu'mda n'edip n'etmeli.
Sözlerimi birem birem tutmalı
Mirasçıya kalacak malı n'etmeli
Üç-beş oğlan olmadıktan geri...

Hemen hemen tüm halk ozanlarının ortak konusu olan zamane, dünyanın gidişi, geçicilik, ölümlülük Dadaloğlu'nun şiirlerine de girmiş. Para, şöret, şeref, şanın asılsız olduğuna değiniyor. daha çok!..

Sökün geldin şu cihandan beriden
Ah çekip de dağı-taşı eriten
Bakurları adam yapıp yürüten
Sultan Süleyman'a kalmadı dünya.

Yalansın hey dünya önceden yalan
Baykuşlar dönede olası viran
Telli Ayvaz'ın zevk-sefa süren
Koç Köroğlu'na da kalmadı dünya.

Baktım yüksekte görünüyor ovalar
Yeryüzünü tutmuş sinsi yılanlar
Mızrağın ucundan al kanlar damlar
Çölde Tarbuşoğlu'na kalmadı dünya.

On beş oğlu var da kolları tuğlu
O ışın elinden yüreğim dağlı
Ortada çadırı beş çatal evli
Zorpehlivan oğluna kalmadı dünya.

Bekledi de şu Yozgat'ın ardını
Çekerik de Bozoklu'nun derdini
Çok şükür İsmail tuttu yurdunu
Çapanoğlu Mustafa'ya kalmadı dünya.

Hey anam bileği var da kaplan bilekli
Kadife yorganlı da eli gerekli
Ortada çadırı dokuz direkli
Milliboy Beyine kalmadı dünya.

Dadaloğlu'm der de dünya bir idi
Korkusundan cümle - âlem dururda
Şu Çukurova'nın bendi - kilidi
Şanlı Has Paşa'ya kalmadı dünya.

Gelecek yazımızda bu seriyi sürdürmeye çalışacağım. Dadaloğlu'nun köyü olan Çördük-lü ve yöresinde araştırmalar yapacağım.

- (1) küküm : Topal
- (2) gelen : Uç
- (3) farızat : Usta, kurnaz, talimli
- (4) Saracık : Binboğa ve Elbistan arasındaki boğaz.
- (5) cırık : Uzun boylu
- (6) firkat : Ayrılık, özlem, yürek acısı.
- (7) cücük (civciv) : Yavru kuş.

(Not : Bütün bu şiirler ve açıklamalar Kızıllören köyünden Cümali Koca ve aynı köyden Mustafa Korkmaz'dan derlenmiştir.)

Işıklıla Konuşan Köy : Kuşköy

Yazan : Nursel ENGİN

duruyor. Ancak Cuma namazında köy halkı birbirini görabiliyor.

Işıklar köyün müziği sanki. Birbiri ardından yükselip alçalıyor. Osman Cirit'le konuşuyoruz; kendisi de diğerleri gibi ışığa «ışıklık» diyor... Kuşköy'ün haber veren sesli ışıklıkları ışıklılar...

«Burada herkes ıslık çalar» diyor Osman Efendi, «Çocuklar daha konuşmasını öğrenmeden ıslık çalmağa başlarlar.» Köy iki tepe üzerinde kurulduğu için haberleşme ve konuşma zor oluyor. Işık sesi keskin olduğundan tepeden tepeye duyulabiliyor, böylece en tabii bir «dağ telefonu» vazifesini görüyor. Işığı kimin çıkardığını bilmiyorlar. Babaları, dedeleri ve ondan evvelki nesil de ıslıkla haberleşmiş. Birbirlerini çağırma, haber vermeleri, kavgaları, hatıta aşkları bile ıslıkla Kuşköylülerin. Bağırış, çığlık, gü-rütü yok... Tabii kavgaları da cıvı cıvı kuş sesiyle yapıldığı için uzun sürmüyor.

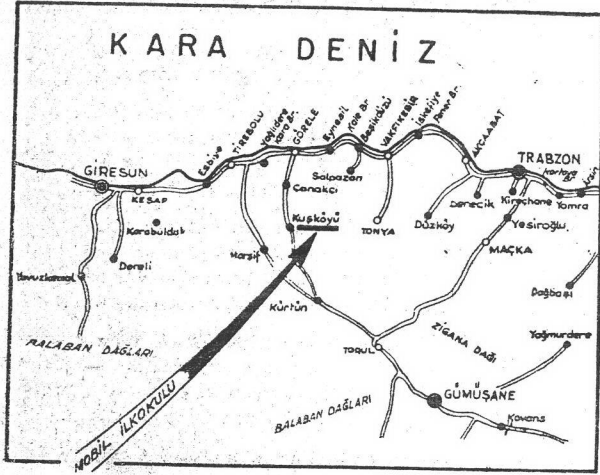
Işığın sınırı da yok. Türkçedeki bütün kelimeleri ıslıkla heceliyerek söyleyebiliyorlar. Kısacası iki lisan biliyor kuşköylüler.

«— Ya tekerleme söyleyebilir misiniz ıslıkla?»

«— Tabii, abla,» diyorlar, «Ne isterseniz söyleriz.»

**Bir daldaki iki kartal,
Dal tartar kartal kalker,
Kartal kalker dal tartar...**

Bizim söylerken dilimizi dolandıran tekerlemeleri onlar ıslıkla hemen çıkartıyorlar. Bize orada iki sevgilinin konuş-

Kuşköy'ün yerini gösteren harita

Kuşköy'e gidiyoruz, ıslıkla konuşan insanların memleketine... Trabzon'da Görele'ye kıvrılarak uzanan sahil yolundan ayrılp Karadeniz'in serin sularını arkamızda bıraktık. Artık ne korna sesi, ne de motör gürültüsü var. Sadece yeşil gölgeli tepelerin çamı sukuneti ve kayalardan seken derelerin şırıltısı...

Merakla bekliyoruz. Kuşköylüler tepeden tepeye ıslıkla konuşurlar. Kızıldere'nin duman işaretleri gibi. Kulak veriyoruz, sadece sakin dere ve gittikçe yükselen tepelerin sessizliği var etrafımızda. İçeriye gittikçe yamaçlar daha yeşilleniyor. Birden bir kuş sesi duyuldu, bir daha... Sanki tepelerde gizlenmiş kanaryalar geldiğimizi haber veriyorlar. Biz gözlerimizle kuşları ararken şöförümüz güldü. Meğer işittiklerimiz kuş değil insan

sesiymiş, Kuşköy'ün tepeden tepeye çınlayan ıslıkları. İnsan adetâ kulaklarına inanamıyor. Artık ıslık sesleri çoğalmış başladı. Biraz sonra gemişleyen yoldan da Kuşköy'ü gördük. Pırıl pırıl dereyi yabancı gözlerden gizlemişcesine yamaçlarda serpiştirilmiş evler. Kuşköy'de 80 kadar ev olduğunu biliyorduk, fakat hepsini görmek mümkün değil. Birçoğu tepenin sarp yamaçlarında, yeşillikler arasında saklanmış. Çam kokan bir hava, serin bir şırıltı ve kuş sesini andıran ıslıklar; ufak, gizli bir cennet.

Etrafımızda gülerken bizi karşılayan Kuşköylüler var. Bizimle biraz konuşup sonra işlerine dönüyorlar. Kuşköy'de toprak az ve kıymetli olduğu için bütün köy halkı geçimlerini temin etmek mecburiyetinde ve hepsi istisnasız çalışıyor. Köy kahvesi de o yüzden boş

ARAŞTIRMALARI

masını da yapıyorlar. Ayşe ağasından korkmasa hemen İsmet'e kaçacağını, akşam ağacın altında beklemesini en yumuşak sestenden daha tatlı bir şekilde cıvıdılarak ıslıkla söylüyor.

Kuşköy'de evlenmeler başlık ile. Kız ailesine verilen başlık 2000 liranın üstünde. Bu meblağı veremiyenler ya «bekârlık sultanlıktır» demek mecburiyetinde kalıyor veya nişanlığını kaçırıp sonra pazarlıkla başlığı azaltıyor. Büyük düğünlerde 10.000 veya daha fazla mermi atılıyor akis veren tepelere.

Köyün yaşlılarından Havva Çakır eliyle bize ilerdeki dağı gösteriyor. «Sis dağı derler oraya» diyor, «Öyle yüksektir ki tepesinden taa İstanbul görünür.» Sis Dağı'nın etrafını bulutlar sarmış. Bulutların daha aşağısında «Gelin Taş» var. Hikâyeye göre vaktiyle

Kuşköy okulu ve mahalli giyimli köy kızları

17x12 boyunda, 64 sayfa, 2 lira.

* H. Uğuroğlu BARLAS : «Nurettin Şazi Kösemihâl». Biyografiye Bibliyografiye. Eser. İst. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji profesörü N. Şazi Kösemihâl'in Hayatı, Eserleri bölümünü kapsamakta, son bölümde de fransızca bir özet vermektedir. Kitap iyi kâğıda, resimler kuşe üzerine basılmıştır. 22x15 boyunda, Yazı ve tablolar 90 sayfa, 10 lira. Satış yeri: Sahaflar, No. 18, Beyazıt.

* J. L. MORENO — Nurettin Şazi KÖSEMİHÂL : «Sosyometrinin Temelleri — Who Shall Survive». İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 1023. Eserin başında Moreno'nun kitabının türkçeye çevrilmesi dolayısıyla yazdığı ikinci bir önsöz de bulunmaktadır. Prof. Kösemihâl'in «Sosyometriye Giriş ve Moreno» hakkında hazırladığı önsöz ise, üzerinde durulacak bir nitelik taşımaktadır. Kitap, 80 sayfalık giriş, içindekiler ve önsözlerden sonra, 520 sayfalık metin, bibliyografiye, özel isimler indeksi ve 60 sayfalık kuşeye basılı sosyogramlar kısmile son bulmaktadır. 80 + 520 + 60 = 660 sayfa, 17x25 boyunda, 34 lira.

Bize gelen KİTAPLAR

* Prof. Yavuz ABADAN : «Mustafa Kemal ve Çetecilik» Varlık Büyük Cep Kitapları : 241. 17x12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

* Turhan AYTUL : «Türkiyede Cinsiyet Problemi». Varlık Faydalı Kitaplar : 39. 17x12 boyunda, 168 sayfa, 5 lira.

* Falih Rifki ATAY : «Zeytin Dağı». Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 67. Beşinci basılış. 17x12 boyunda, 200 sayfa, 4 lira.

* Saadet ULÇUGÜR : «Nurullah Ataç». Hayatı, sanatı, eseri. Varlık Türk Klasikleri : 52. 17x12 boyunda, 88 sayfa, 2 lira.

* Cavit Orhan TÛTENGİL : «Ziya Gökalp Üzerine Notlar». Varlık Büyük Cep Kitapları : 242. Genişletilmiş yeni basım. 17x12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

* Yıldırım KESKİN : «Soruşturma». Oyun, 2 perde. Varlık Tiyatro Serisi : 13.

genç bir gelin kayınbabasının zoruyla dağda kayıp yüzüğünü aramaya gelmiş ve soğuktan donarak taşlaşmış. Orada hâlâ ağlayan genç bir kadına benzeyen bir taş var. Kimbilir, belki birgün sihirli bir ışık «Gelin Taşı»nı bile uyandırır...

Kuşköy'ün muhtarı genç, faal bir muhtar. «Köy fakir ama ilerleyecek», diyor Muhtar Emin Cındık. Toprak kırsır olduğu için, sadece fındık, mısır ve az miktarda sebze yetiştirilebilirler. Köylülerin çoğu odun, kereste, bir kısmı da hayvancılık ve arıcılıkla uğraşır. Hem ışıkla konuşuyor hem de durmadan çalışıyorlar.

Kuşköylü'ler bu sırada çok sevinçli. Çünkü Kuşköy'de bir ilkököl yapıyor. Evvelce, köyün genç ve idealist öğretmeni

Hamdi Dede çocukları boş duran köy kahvesinde okutuyordu. Kahve binası karalık ve ancak 30 kişiyi alabilecek genişlikte. Bu küçük odada 50-60 talebe birden beşinci sınıfa kadar hep beraber oturarak yeni şeyler öğrenmeye çalışıyorlardı. Fakat binanın durumu sıhate aykırı olduğu için Millî Eğitim bu sene okul olarak kullanılmasına müsaade vermedi. O esnada Köy Okullarına Yardım Kampanyası açılmıştı Hamdi Dede derhal bir mektup yazıp durumu anlatıyor ve eğer bir okul binası yapılmazsa talebelerin açığa kalacağını belirtiyor. Kampanyaya okul araçları yerine bir mektep binası yaptırarak iştirak etmek isteyen Mobil Oil Türk A. Ş. de derhal Hamdi Dede ile temasa geçip okulun yapılmasını üstüne alıyor. Şimdi Kuşköy'de ışıklar

arasında bir mektep binası yapılıyor. Dere'nin biraz ilersindeki düzlük üzerinde tek katlı şipşirin bir okul... Birçok Kuşköylü de inşaatta çalışıyor. Hatta kadınlar, çocuklar bile. Çocuklu kadınlar beşiklerini «Kuşköy Mobil Okulu» yazılı tabelanın altında bırakıp mektebin yapımına yardım ediyorlar... Okulun yapıldığı arsa sayı İmam Fazlı Bebek çok ucuz fiatla Mobil'e devretmiş. Böylece çocukların okumasında onun da bir payı olacak. İş yalnız bu kadarla da kalmıyor. Trabzon'da Ulusoy Şirketi inşaat malzemesinin Kuşköy'e götürülmesini üstüne alıyor. Şimdi Kuşköylü'ler sevinç ışıkları çalyorlar. On sene sonra köyde yalnız ışık çalmasını değil, okuyup yazmasını da bilmeyen kalmıyacak. Kimbilir, Kuşköy'ün ışıkla konuşma dilini ortaya çıkaran zekâsı, zaman daha neler yaratacak... Belki de Kuşköy okulunda şehirlilere ışıkla konuşmasını öğretecekler...

Yeşil tepelerin önünde parlayan «Kuşköy Mobil Okulu» nun yurdumuza faydalı insanlar yetiştirmesini dileyerek Kuşköy'den ayrılırken kenençe ve ışık sesleri tepelerde akisler yaparak bizi uğurluyordu.

OKUYUCULARIMIZA

Bugüne kadar abone bedellerini ödemeyen okuyucularımızın, bu borçlarını göndermelerini rica ederiz.

Yıllık abonemiz 12, altı aylık 6 liradır.

T. F. A.

Işık çalan Kuşköylü bir erkek

Sarajevo Festivalinde Türk Halk Dansları

Yazan : Jarko İLİÇ

Dergimizin sahibi ve kurucusu İhsan Hınçer, 1963 yılı ekim ayında Sarajevo Zemaliki Muzeji'nin 75. kuruluş yılı dolayısıyla Yugoslavya'ya gittiği zaman, tören esnasında Jarko İliç ile tanışmıştı. Antropogeograf İliç, ziraat usul ve âletleri konusunda çalıştığı halde Türk halk teması konusunda da uğraştığını, Türk Orta Oyunları ve Karagöz hakkında da malzeme topladığını, Karagöz ve Oyunları etütlerini Karadağ'da Çetinye şehrinde bir konferans halinde vermiş olduğunu anlatmıştı. İhsan Hınçer, dergimizin 174. sayısında Yugoslavya gezisi anıları yazılarında İliç'in bu çalışmalarından bahsetmişti.

J. İliç, bu defa Eylül 1964 de dergimize aşağıdaki yazıyı göndermiş bulunmaktadı. Türk halk oyunları hakkında enteresan görüşleri ihtiva ettiği için aşağıya alıyoruz.

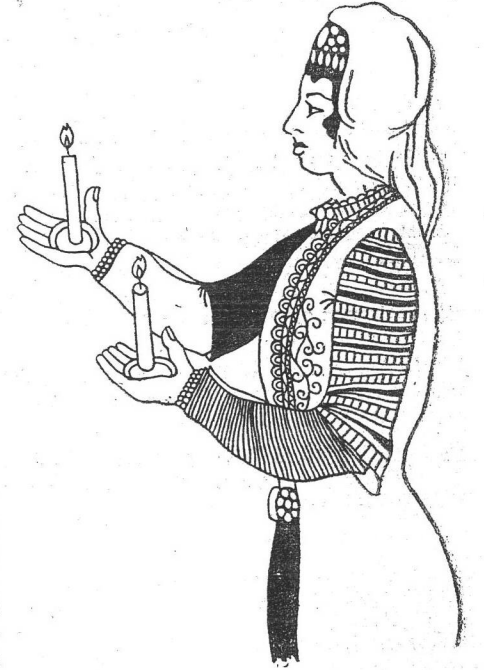
T. F. A.

Bu sene, 20-24 Temmuz arasında Sarajevo'da yapılan «IV. Halk Oyunları ve Türküler Festivali» ne İstanbul «Millî Türk Talebe Birliği» folk dans ve müzik topluluğu da iştirak etmiştir. Bu tradisyonel festivalde Türk misafirleri yanında, Yugoslavya'dan Kolo (Belgrad), Lado (Zagreb), Tanec (Skopye) Yugoslav köy grupları, Bosna ve Hersek, Bulgaristan, SSSR, Doğu Alman Cumhuriyeti, Macaristan gibi memleketler de yer almışlardır.

Bizim halkımız ilk defa bir Anadolu folk dans ve müzik grubunu seyretmek imkânını bulduğundan gösterileri büyük bir ilgi ile bekliyor ve takip ediyordu. Bu gösteride takdim edilen repertuar kısaca köy ve savaş oyunları olarak iki kısma ayrılabilir. Folklor gösterisinde en enteresan ve karakteristik olan müziksiz, çalgısız eski «Yeniçeri (Kılıç-Kalkan) oyunları» olmuştur. Teknik bakımdan takdim edilen bu oyun Türk ordularının zafer savaşlarını temsil ediyordu.

Mimiklerle psikolojik duyguların sahneye konuluşu ve bu dram unsurlarının Türk halk oyunlarında yer alışı bir hakikat olarak ortaya çıkmaktadır. Langolen'de mükâfatlandırılmış bulunan «Mum Oyunları (Çayda Çıra)» için sahne imkânları azami derecede kullanılmış, sahne 1001 gece motiflerle süslenmişti. Bu sebeple tesiri değişik, gayet güzel olmuş, dinamik fonla takdim edilmiştir. Erkek grubu tarafından oynanan «Bey Oyunları (Bar'lar)» zarif hatlarla, kat'i, ölçülü ve en fazla orijinal olarak oynanıyordu. Bu oyunlar hakkında ayrıca analizler yapıp, fikir yürütülebilir. Türk

grubu, oyunlarını, büyük bir anlayışla, gayet hafif ve elâstik hareketlerle şekillendirdiler.

Mum oyunu «Çayda çıra»

(Çizen : J. İliç)

Ayrıca diğer gruplara nazaran oldukça ağır olan programlarını yürütmekte de başarı sağladılar.

Gösterinin diğer kısımlarındaki Karadeniz «Horon» ve Gaziantep oyunlarından bahsetmek isteriz. Takdim edilen oyunların bu kısmı, diğerlerine göre ayrı bir hususiyet taşımakta idi. Karadeniz kıyısı ile Suriye sınırı istikametindeki dağlık arazi arasındaki halkın mantalite ve giyim kontrastları, bu iki bölgeye ait halk oyunlarındaki farkların görülebilemesini sağlamıştır. Bu oyunlar, sıkışık (grub-sıra) oyun mütehassıslarının alâkasını çekmiştir. Bu ağır oyunlarda oyuncunun oynatıldığı safha programın birçok noktasında tekrarlatılmıştır.

Türk ekibinin gösterilerindeki bir çok özelliklerin Bulgar ve Makedonya oyunlarında görülmesi, Doğu'nun Balkanlar üzerindeki etkisinin büyük olduğunu kabul ettirecek niteliktedir. (Durarak iniş ve çıkışlar, oyun esnasındaki bağırışlar, eller havada dönüşler, v.s.).

Oyunların bir çoğunun karakteri bir hayli eskidir. Meselâ rençber oyunlarının kuvvetli ellerle vuruşlu olanları, bunlar arasındadır.

Programda solist olarak çalgıcı olmayışı, her ne kadar bir eksiklik ise de, zurnacı ile davulcu, büyük ustalarının göstermişlerdir.

Değişik tipteki Türk oyunlarıyla Türk halk musikisi enstrümanı olan bağlama, kemence, darbuka, def ve diğer sazlarla birlikte halk türkülerinin de çalınıp okunması monotonluk gösteren oyunlara bir canlılık ve değişiklik getirirdi.

Türk halk oyunlarında çok defa adım ve figürler sık sık değişmektedir.

İleride Avrupa festivallerine iştirakinde Türk gruplarının değişik oyunlarda ayrı çalgı aletleri kullanması lâzım gelmektedir. Bu

düşüncenin oyunların orijinalitesine hâlel getirmeyeceği kanaatindeyiz.

Umumiyetle folk oyun ekiplerindeki en büyük yanlışlıklar, oyunlarına, kültürel gelenekler, âdetler ve çalışma aktivitelerinin ilâve edilmemesidir (Düğünler, delikanlı oyunları, ekin biçme, hayvan yetiştirme âdetleri v.s. gibi).

Orta Oyunu'ndan faydalanılarak kısa pasajlarla bu programın tazelenirilebileceğinden eminiz. Bunu, Avrupa memleketlerinde bazı mütehassıslar ancak Dr. Ignaz Kunoş'un yazılarından faydalanmak suretille öğrenebilmektedirler.

Karakteristik Millî Karagöz perdesindeki gölge oyunundan koreografik takdimde acaba istifade edilemez mi? Deriden yapılmış kuklaların yerine canlı figürlerin yer almasının mümkün olmayacağına inanmıyoruz. Gölge sahnesine bu oyunların uyması elbette mümkündür.

Oyunları seyreden halkın, — Türkçe bilmediği için — anlamıyacak diye korkulmasına lüzum yok. Çünkü bu defa mimik oyunlar forşe edilmektedir. Bu gibi folk oyun ekiplerinin, imkân dahilinde daha fazla derinliğine çalışmaları ve inkişaflarının temininin, mutlaka lâzım olduğu aşîkârdır, böylece her milletin yaşayışı ve kültürü diğerleri tarafından ancak bu şekilde öğrenilebilecektir.

İstanbul «Millî Türk Talebe Birliği» folk oyun topluluğu imkânları dahilinde çok enteresan programlarını takdim ederek, kültürel ve dostluk vazifelerini tam olarak yerine getirmişlerdir. Bunu tasdik eden olay; sözü geçen Türk ekibi Bosna'nın bir çok sanayi merkezlerinde gösteriler yapmış ve burada buldukları zamanda «Vaso Miskin - Crni — Demir Yolları San'at Kültürel Cemiyeti» nin devamlı misafirleri olarak bulunmuşlardır.

Al - Al Karısı Hakkında

Yazan : Mürsel KÖSE

A — ORTAK İNANIŞLAR :

a) Halkın topyekûn diyebileceğimiz bir inanışına göre; al karısı, kısarak atlara ve lohusalara musallat olur.

b) Yine herkesin bildiği ortak bir inanışa göre; bazı aileler vardır ki, onların fertleri, kısarak atlara musallat olan al karılarını yakalayabilirler, onlarla gâipten konuşabilirler.

Al karısının lohusayı basmasına engel olabilirler, eğer basmış ise türlü usullerle al'ı kovup lohusayı onun mel'ânetinden kurtarabilirler.

Bu gibi ailelere «OCAK», «AL OCAĞI» yahut «OCAKLI» vb. gibi adlar vermektedirler.

B — AYRI İNANIŞLAR :

a) Kimileri al karısı'nın bir kötü ruh olduğu sanırsındırlar. Kimsenin onu her hangi bir şekilde görebilmesine imkân yoktur. Bu kanaatte olanlar azınlıktadırlar.

Çoğunluğu daha başka kanıda olanlar teşkil etmektedirler. Bunlar da yine al karısı'nın yaşadığı yerler ile vücut yapısı (biyolojik ve fizyonomi) bakımından ayrı kanaatlere sahiptirler.

b) Kimileri al karısı'nın suda (nehir, ırmak, çay, dere, göl vb. gibi) yaşadığına inanırlar. Özellikle akar suların döne döne aktığı (anafor yaptığı) yerler onun evidir. Suların böyle yerlerinde ykanaan kimseleri al karısı alttan çekip suyun içine alarak boğulmasına sebep olur.

Öte yandan bunlar vücut yapıları bakımından tıpkı bir normal insan (kadın) biçimindedirler. (Bazı köylüler, al-karısı'nın ayağında; taban/ökçenin önde, parmak tarafının arkada olduğuna inanırlar.) «Ocak» ailelerin fertleri bunları yakalayabilirler. İçlerinde çok güzel olanları, yakalandıkları zaman onlarla evlenen bile vardır. Al karısı'nı yakalayıp evde çalıştırırlar. O çalışırken hiç yorulmak bilmez. Onun girdiği evin bini-bereketi arşa dayanır. Sözgeişi ekmek pişirmeğe oturdukları vakit, teknede (o istemedikçe) hamurun sonu gelmez. Yayı yayacak olursa, çıkan yağı küpler almaz. Ambara, dolaba, torbaya vb. onun eliyle konulup dondurulan zahire hiç tükenmez. Ufak

Çoğunlukla kadınlar arasında onun adını anmadan önce; «halasının kulağına it s... (pis-loye)» dediklerini tesbit etmiştim. Sonradan, şimdi kısaca açıklamak istediğim oldukça ilginç bir tesadüfle yeni bir deyim'e daha rastlamış bulunuyorum. Onu da belirtiyim.

Olay şöyle oldu:

Bu yazımı daktilyoya çektiğim gece, bir teyzemin kızı eniştemizle birlikte oturmaya geldiler. Enişte beni meşgul görünce; «gene ne yazıyorsun? engel olduk galiba» gibi bir söz etti. Ben de hiç dedim, **AL KARISI**'nın marifetlerini. Daha sözümü tamamlamamıştım teyze kızını ulaştırdı; (ama çok içli ve çok tabii bir eda ile); «vaaaah, vah vah, **ADI DAŞ ALTINDA KALSIN** gene birini bastı».

Ne oluyorsun abla? ne var? (diye bilmezlikten gelerek) «adı daş altında kalsın» da ne demek? dedim, «yaa» dedi, «Allah onun canını alsın. Onun adını vermeden önce öyle söylemek lâzım. Söylemedin mi, mutlaka bir lohusayı basar. Gene kim bilir kimin evini yıktı» diye söylendi ve ekledi; tuuh, tuh, tuh, tuh.

Abla dedim, ben duyduğuma göre öyle değil de «halasının kulağına it s...» derlermiş. Şimdi bunun hangisini doğru? «İkisi de doğrudur» dedi. «Biz böyle öğrenmişiz ama öyle diyenler de var. Sen de söyle, hangisini söyler sen söyle.»

Peki, her ikisini de söylersek ne olur? diye sorunca; «daha iyi olur» dedi. Güllüştük.

Şimdi konumuza dönelim ve öyle yapalım. Bizim taraflarda, halk arasında çok yaygın bir inanışa göre, insanlığına gözükmeden yaşayan «**HALASININ KULAĞINA İT S...**», «**ADI DAŞ ALTINDA KALSIN**»; **AL KARISI** (1) diye bir yaratığın varlığına inanılır. Halk bu hususta bir hayli inançlara sahip. Bunlardan tesbit edebildiklerimize bir göz atalım.

(1) Kaşgarlı'nın belirttiği gibi, Oğuzlarla kardeş Kıpçak'ların konuşma özelliğini yatan Karş ve Tiflis terekemeleri (karapapaklar); alay'a halay, oluk'a holuk, ark'a harık, arabaya harava, örük'e de hörük dedikleri gibi al için hal ve al-karısı yerine de hal-karısı derler.

Yıllık aboneli: 12,

altı aylık aboneli: 6

liradır.

Yurd dışı senelik abone :

3 \$, 1 f

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmıyan yazılar istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı :

ERSA Koll. Şti. Matbaası
Aydınlar han Cağaloğlu-İst.

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mes'ul Müdür:

BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR (=HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Bir kap pişirse, bir sürü insanı doyurur. Bir inekten bir kova süt sağlar. Hasılı neye el sürse, onun bereketi artar.

Kısarak atlara musallat olanlar da bunlardır.

c) Bazı kimselere göre al karısı, ıssız ve kimsesiz, metruk, viran yerlerde ve en çok ta pey (=harabe) lerde yaşar.

Bunlar çok çirkin ve çok bed yaratıklardır. Korkunç suratlıdır. İri ve portlak gözleri, uzun ve kapkara saçları vardır. Dişleri at dişi gibi iri, seyrek, ağzı kapalı iken üst dişleri alt dudakının üstüne gelir. Dişlek. Gövdesi iri, ayakları kısa, kolları çok uzun (bazılarına göre, çok kısa), Tırnakları yırtıcı kuşlarınki gibi çengelli, fakat daha uzun ve daha sivri. Beden yapısı çok çirkin. Memelerini omuzlarından arkaya aşırıyor. Cildi oldukça esmer ve parlak. Yağlı.

Bunlar da lohusalara musallat olurlar. Hastayı bunların mel'netinden kurtarmak için türlü çarelere baş vurulur.

C — AL KARISI'NIN KISRAK ATLARA MUSALLAT OLUŞUNA AIT SÖYLENİP ANLATILANLAR :

a) Al karısı, el-ayağın çekildiği, gecenin en ıssız bir zamanında, herkes derin uykuda iken, sessizce gelip ahıra girer. Onun için kapılarını kapalı ve kilitle olmasının önemi yoktur. O nereden olsa yer bulur girer. Erkek atlara hiç yaklaşmaz. Onlardan çok korkar. Kısarak atlarla uğraşır. Kısarak ata biner, ahırın içerisinde bir baştan bir başa, hayvan, yorulup halsiz kalıncaya dek koşturur. Sonra atı tekrar yerine bağlar, bu sefer başlar yelesini örmeğe. Hayvanın bütün yelesini ince örükler halinde örüp bitirdikten sonra zaten sabah ta yaklaşmış olur. Yine hiç kimsenin haberi olmadan çıkıp gider.

Sabahleyin bir de ahıra gelip görürler ki, ne görsünler. Kısarak öyle ki, kan ter içerisinde ve saçları (yelesi) ince ince yüzlerce örük. (2) Durumdan ahıra gece bir al karısının gelmiş olduğu sonucunu çıkarırlar. Hayvanın örülmüş yelesini çözerler. (bu örükler çok büyük güçlüklerle çözülür.) Ertesi sabah yine aynı manzara ile karşılaşılır. Nihayet bu hal devam edip gider. Ahıra bir al karısının dadandığı kesinlikle anlaşılır. Şimdi önemli olan onu yakalayabilmektir.

(2) Bırakınız ötesini, bugün üniversite tahsili yapmış hangi çiftçi çocuğuna sorsanız; si-

TÜRK FOLKLOR

b) Bir ahıra al karısı dadınca, ahır sahibi hemen bir «ocaklı» ya haber verir, onu yakalamaya çalışırlar. Hangi ata musallat olmuşsa, akşamdan atın beine kara sakız, katran, zift vb. gibi yapışkan şeyler sürerler.

ze her türlü yemin ile kendi kısraklarını bu halde ve hem de defalarca gördüklerini söyleyeceklerdir. Gerçekten de öyledir. Kısarak at saklayıp da, bir sabah ahırına gidince hayvanı, kan - ter içinde ve yelesini de örülmüş olarak görmemiş kimse pek azdır. Yine o münevver kimseye sorsanız ki, bunu bir al karısının yaptığına inanıyor musunuz? kolay kolay cevap veremeyecektir. O yine gördüğünü tekerrif eder.

Evet, nitekim bunu bu satırların yazarı da defalarca görmüştür. Yalnız doğru tarif etmek gerekirse, yelesini tam bir örük şeklinde değil de, dolaşık oluyor. Ama çok dolaşık. Hayvanın terlemesine gelince; o da doğrudur. Hem de nasıl terlemek.

Bu işin aklı şü; pek nadir olarak görmüş olanların tariflerine göre sincap ya da gelinçiğe benzediği anlaşılan çok hareketli bir hayvan ki, atların yelesine çok meraklı. Ahırlarda yaşıyor ve el-ayak çekilince sıçrayıp atın yelesine, kıllarla kedi yavrusu gibi oynuyor. Hayvan da onu boynundan düşürmek için sabaha dek uğraşır. Fakat başaramıyor. Tabi bundan ötürü hayvan çok sıkılıyor uykusuz da kalıyor yoruluyor ve terliyor.

Denilebilir ki peki bu olay neden sadece kısarak atların başına geliyor? Bir kere yavrusundan istifade etmek için köylüler her zaman kısarak at saklarlar. Bunları da köylü yük/koşum hayvanı olarak kullanır. Dolayısı ile bu hayvanlar çok ezilmiş hareketliliklerini kaybetmiş olurlar. Erkek atları pek zengin ve zevk sahibi köylüler birer tane binek için beslerler. Aksine bunlar çok hasarı ve çok hareketli olurlar. Huysuz olurlar. Bu yüzden, eğer o hayvan bir erkek atın boynuna çıkacak olursa, at göklere tırmanır. Bağlı bulunduğu zinciri bir hamlede koparıp, boynunu ahırda direklere sürmek suretiyle ne yapıp yapıp onu kaçırtır. Bazen sabahleyin ahıra girince, erkek atını, bağını kırmış bulanlar da az değildir. Bir de, çoğunlukla, erkek atlar, özel şekilde beslendiğinden yelesini zaman zaman kesilir. Uzatılmaz. Bu yüzden hayvan esasen erkek atta yelesini bulamaz ki onu da dolaştırırsın.

ARAŞTIRMALARI

Al karısı gece gelip ata binince, atın sırtına yapışık kalır. «Ocaktan olan» kimse yetişip al karısının göğsüne bir iğne sancar (geçirir). İğne sancılınca artık herkesin gözüne gözükür. Bir de bakarlar ki normal bir kadın gibi.

Hemen oracıkta kadına, bu evden başka bir yere gitmeyeceğine ve kendisinin bir al karısı olduğunu hiç kimseye (özellikle gelinlerin ve çocukların duymasından çok çekinilir) söylemeyeceğine yemin ettirirler.

Bilenlerden birisi de söylemeyecek olursa, onun bir al karısı olduğunu hiç kimse bilip anlayamaz. Göğsüne takılan iğne çıkarılacak olursa yine gözden kaybolup eski haline döner, ama bunu hiç bir zaman kendisi çıkaramaz. Çıkarmak üzere elini iğneye (demire) uzatacak olursa, parmakları kıl olur, tutamaz. Başkalarına da çıkarmaları için kolay kolay teklif yapamaz; çünkü, aklıbaşında kimselere söyleyip gösterse, kendisinin bir al karısı olduğunu derhal anlar, bu sefer hiç çıkarmazlar. Çocuklara da diyemiyor çünkü yemin etmiştir. Böylece mecbur olur kendisini barındıran eve hizmet etmeğe. Uzun yıllar o evde yer içer çalışır. Tabi o evin bini bereketi artık «yere yurda sığmaz».

c) Çok yaygın bir inanışa göre, bir vakitler köyün birinde böyle bir al karısını yakalamışlar. Yedi yıl bir evde barındırıp çalıştırmışlar. Komşulardan kimse onun ne olduğunu bilmezmiş.

Bu al karısı bir gün hamur yuğurmuş, ekmeğe pişirecekmiş. Hamuru ekşimeğe terk etmiş. Ekşiyene yakın, tandır kalayıp ateş vermiş. O arada su lazım olmuş. Bakmış evde su yok. Evdekilere demiş ki, siz bu hamura ve tandıra göz - kulak olun ben «tandır inene» (3) kadar bir dönüm su alıp geleyim. Sonra külekleri (kovaları) alıp doğru çaya gitmiş. Çayın kenarında köyün çocukları oynuyorlarmış. Birden aklına gelmiş ve orada oynayan çocuklara; «ne olur demiş şu göğsümde bir iğne var, ben çıkaramıyorum, biriniz gelin de çıkarın.» Ne bilsin çocuklar. Oradan birisi hemen atılıp, kadının göğsünden iğneyi çekmesiyle, al karısının kendisini suya atıp yok

(3) Tandır yakılınca önce alevlerle yanar. Sonra alevler yavaş yavaş azalır, biter. O anda yakacak, kor (köz) haline gelmiş ve tandır da yeteri kadar ısınmıştır. Buna «tandırın (yani alevlerin) inmesi» denir. Tandır indikten sonra ekmeğe pişirilmeğe başlanır.

olması bir oluyor. Çocuklar olay karşısında bir an şaşırırlar. Sonra bir de bakıyorlar ki, onun kendisini attığı yerde suyun yüzüne devamlı kan çıkıyor. Oradan hemen olup biteni haber vermek için köye koşuyorlar.

Evdekiler biraz bekliyorlar, bakıyorlar hamur ekşidi ve tandır dayanıp indi, diyorlar biz başlayalım ekmeği pişirmeğe o da şimdi gelir. Biraz sonra çocuklar gelmiş ve olayı anlatmışlar. Haber köye yayılmış. Artık herkes anlamış ki, yedi yıldan beridir filankesin kapısında çalışan kadın bir al karısı imiş.

İşin garibi, evdekiler ekmeğe pişire pişire usanmış yorulmuşlar, bir türlü hamurun sonu gelmemiş. Ekmeğe dağ gibi yığılmış. Bakmışlar olacak gibi değil, hemen bir «ocak» ailesine haber salmışlar. Onlar da öğretmişler ki: kündeleri açtığımız sofranın üzerinden bir tutam hamur alıp gerisin geri hamur teknesine atın, ondan sonra hamurun sonu gelir. Çabuk tükenir. Onlar da öyle yapıp kurtulmuşlar.

D — AL KARISI'NIN LOHUSA'LARA MUSALLAT OLUŞUNA AIT SÖYLENİP ANLATILANLAR :

a) Pey'lerde yaşayan al karıları, insan ciğer, böbrek ve yüreği yiyerek geçinirler. Bunları da lohusa kadınlardan temin ederler.

Lohusalara doğumdan hemen sonra yemek yedirilir. Bunu bilen al karısı, hangi evde lohusa varsa hemen oraya gider, ona yedirilen yemeğin (4) ilk lokmasına, «bir kıl şeklinde» karışarak, hastanın karnına gider. Onun ciğer, böbrek ve yüreğini koparıp, alıp götürür. Önce suya basar sonra çıkarıp yer. İşte o zaman hastadan kan açılır. Bu kanın önu alınmaz ve hasta kırk gün içerisinde ölür.

Hastadan kan açılınca, onu al bastığı anlaşılır. Bu zaman hemen harekete geçerek alı ürktüp korkutmak ve ciğer, böbrek ve yüreği henüz suya basmadan önce elinden bırakırmak gerektir. Bunu başarırlarsa, onlar kendiliğinden gelip lohusayı (sahibini) bulurlar. Böylece

(4) Bizim taraflarda lohusaya ilk olarak HASITA, pişirilip yedirilir. Hasita tath bir yemek olup şöyle pişirilir: Soğuk suda şeker eritilir. Bu tath suya un veya nişasta katılarak bulamaç kıvamına getirilir. Tavada sade yağ dağ edilir. Sonra o bulamaç bu yağa dökülerek, suyu kaybolup yağın vincerine dek karıştırılır.

kan durur ve hasta ölümden kurtulur.

b) Lohusayı al'ın tasallutundan korumak için, biri basmadan önce ve diğeri bastıktan sonra olmak üzere iki gurupta toplanan bir takım çareler vardır.

aa) Al lohusayı basmasın diye, doğumdan sonra hastaya verilen yemeğin ilk lokmasını yemesine engel olunur. Çoğunlukla ilk lokmayı lohusaya ebe yedirmek ister. Onu lohusanın ağzına doğru uzatır, lohusa tam kapacağı sırada geri çeker. Bu hareketi üç defa tekrarlar sonunda hastaya vermez.

Hastayı hele geceleri hiç yalnız bırakmazlar. Aynı odada bir erkek (kocası) da yatar.

Hastanın başına bir al vala (ipek başörtüsü) bağlarlar. Al karısı al renkten hoşlanmaz. Bu yüzden ona yaklaşmaz.

Gündüzleri bazen hasta zorunlu olarak bir müddet yalnız kalacak olursa, sakız çiğnetirler ki, yalnız iken uyumasın.

Dualar okuyarak yatağının etrafına bir urgan sararlar.

Hastanın başucuna, tüfenk, kılıç, kazma, kürek, çapa, süpürge, eğiş (5) vb. gibi şeyler korlar.

Yastığının altına Enamı Şerif, bıçak kor, üstüne al bir örtü örter ya da iğne saplarlar.

Yine lohusanın başucunda duvara, içinde soğan, yumurta, üzerlik gibi şeylerden biri bulunan bir torba asarlar.

bb) Lohusayı al basınca (fenalık gelince, kan açılınca) yanında bulunanlar hay havar ederler (bağırıp çağırışlar) ki al korksun, ciğer, böbrek ve yüreği suya basmadan önce bırakıp kaçsın.

Silah atarlar. Eğer ilk kurşun patlamıyacak olursa, hasta ölecek demektir.

Aynı zamanda lohusanın yattığı odaya kır donlu (ak renkli) bir erkek at çekerler. Al erkek attan çok korkar. Sonra hastanın yorganının üzerine arpa dökerler. Eğer at o arpayı «keserse» (yerse) hasta kurtulacaktır. Şayet yemezse ve hayvan ürkek tavırlar takırsa, hastanın öleceğine inanılır.

«Ocak» aile'den birisi çağrılıp, okutup üf-

(5) Tandıra yapışan ekmekleri kazımak ve düşen ekmekleri çıkarmak için özel surette yapılmış, bir ucu çengelli, öbür ucu el içi kadar geniş, (ispatula biçiminde) olan bir parmak kalınlığında ve aşağı yukarı bir metre uzunluğunda, demirden yapılmış bir alet.

lettirilerek parpilatılır. Yahutta «al ocağı»

ndan getirilen bir yazma veya örtü, hastanın başına bağlanır ya da üzerine örtülür.

Bütün bunlarla, kendisini al basmış olan bir hastanın ölümden kurtulacağına inanılır.

c) Yine çok yaygın bir inanışa göre, bir vakitler, çobanın biri, sürüsü ile bir pey'in önünden geçerken kulağına çocuk ağlamalarından ibaret sesler gelmiş. Durup iyice dinlemiş. Gelen seslerden sezmiş ki orada bir al karısı yaşıyor. Meğer çocukları acıkmış, annelerinden yiyecek istiyorlarmış. Anaları da onlara diyormuş ki, «ağlamayın azıcık sabırlı olun. Filan köyde, falan adamın gelini lohusa olmuş, ben şimdi gider onun ciğer, böbrek ve yüreğini alır size getiririm.»

Bunu duyan çoban koşarak o eve geliyor. Bir de bakıyor gerçekten de evin gelini lohusa. Aman diyor hastaya vereceğiniz yemeğin ilk lokmasını bana veriniz. (Çünkü çocukları sormuşlar, anaları da lohusanın ciğerlerini nasıl söküp getireceğini çocuklarına bir bir anlatmış. Çoban bunları hep işitmiş.)

Çoban durumu hastanın sahiplerine anlatmış, onlar da inanmış ve ilk lokmayı çobana vermişler. Çoban bu lokmayı dağarcığının içerisine atmış ve ağzını da sıkıca bağlamış. Biraz sonra dağarcık şişip büyümeğe başlamış. Bu sefer çoban değneği ile vermiş sopayı dağarcığa, en sonunda dağarcığın içindeki al karısını vura vura öldürmüştü. Lohusa sahipleri çobana hayli armağanlar vermiş ve kendisinden çok razı kalmışlar.

Her ayın başında ve ortasında çıkan

FORUM

DERGİSİNİ OKUYUNUZ

Forum Fikir meydanıdır.

- Özgürlük içinde Devrim için ORTA YOL FORUM'da
- Aydınların sorularına cevap FORUM'da
- Okurlarının fikirleri için sayfa FORUM'da

Yıllık abone : 22 TL.

(Öğretmen ve üniversiteliye 18 TL.)

Fiyatı 100 kuruş — P. K. 131 - Ankara

Genel dağıtıcı :

BATEŞ Bayilik Teşkilatı — İstanbul

Baskı tarihi: 12. 12. 1964

Davulcu Karayılan'ı Kaybettik

Yazan : Bora HINÇER

«Karayılan» adıyla tanınan Kastamonulu davulcu Mahir Dağlı, 2 Ekim 1964 günü Kastamonuda bir kalb krizi sonunda ölmüştür.

Devlet hastanesinde tedavi görmekte olan Karayılan, ölümünden birkaç saat önce, kendisi ile görüşen Halk Eğitim Merkezi Başkanı Mahir Tallaloğlu'na, sanat enstitüsünde okuyan oğlunun öğretimini sağlanması ve oğlunun kendi sanatını devam ettirmesi vasiyetinde bulunmuştur.

Karayılan'ın cenazesi, davul zurna ile kaldırılmış, mahalli kıyafetlerini giyen Kastamonulular, merhumun vasiyetini yerine getirmek için ebrirliğiyle çalışmışlardır.

Karayılan'ın cenazesinde çok kalabalık bir cemaat bulunmuş, bu arada civar il, ilçe ve köylerden de gelenler olmuştur.

Mahir Dağlı, 1325 yılında, Kuzkaya bucağının, Aşağıyuva köyünde doğmuştur: 15 yaşında, davul çalmaya başlayan Karayılan, kısa zamanda çevresinde ün salmış, bundan sonra da namı bütün Türkiye'ye yayılmıştır. Karayılan çevresinde hayatı boyunca 500 den fazla düğüne başdavulcu olarak katılmıştır. Yurtta düzenlenen bir çok festivallerde gösterdiği büyük maharetle takdir toplayan ve madalyalar kazanan Karayılan Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, Amerika ve İngiltere'de de düzenlenen, birçok milletlerarası folklor gösteri ve festivallerinde de madalyalar almıştır. 56 yaşında hayata gözlerini yuman Karayılan Atatürk'ün ilk şapka inkılabını yaptığı Kastamonu'ya 1925 yılında geliş sırasında karşılayıcılar arasında bulunmuş, davul çalmadaki ustalığı ile Atatürk'ün iltifatına mazhar olmuştur.

★

«İSTANBUL HABERLERİ» DERGİSİ

İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsünün yayınlardan «İstanbul Haberleri» serisi bundan böyle Tübingen Ernst Wasmuth (Batı Almanya) Yayınevi tarafından basılacaktır. Yayınevi, İstanbul Haberleri, İstanbul Araştırmaları ve Enstitünün diğer yayınları ile halen mevcut diğer ciltlerin sürümü ile de ilgilenmektedir. Yayınevi, eylül ayı başında İstanbul Haberlerinin en son sayısını (sayı 11/1961) çıkarmıştır.

Karayılan (Mahir Dağlı) meşhur davulculuğu

«İstanbul Haberleri» serisinin bu nüshası da Türkiye'deki kazılarla ilgilenen kimseler için büyük bir önem taşımaktadır.

★

DOĞU TÜRK KAVİMLERİNİN MODERN EDEBİYATI İLE İLGİLİ BİR TOPLANTI

Hamburg Üniversitesinin Felsefe Fakültesine bağlı Şarkiyat Semineri, bundan kısa bir müddet evvel, «Doğu Türk Kavimlerinin modern edebiyatı» konulu bir toplantı tertip etmiştir. Sovyetler Birliğinde yaşayan Türk Kavimlerinin edebiyatlarını inceleme yolunda müşterek bir metod hazırlamak maksadıyla, tanınmış Türkolog Bayan Profesör Annemarie Von Gabain'in başkanlığında yapılan bu toplantıya sadece Türkologlar değil, İranistler, Sinologlar, Indologlar, Afrikanistler ve Fin-Ugrologlar da iştirak etmişlerdir.

Toplantıda Frankfurt Üniversitesinde Türkolog Dr. Horst Wellfried Brands ile Kolonya'da mülteci olarak yaşayan Özbek bilgini Dr. Baymirza Hayit de söz almışlardır.

Yazı İşleri Müdürümüz Görevine Başladı

Yazı İşleri Müdürümüz Bora Hınçer ile İhsan Hınçer birlikte

Dergimiz, Ağustos 1949 dan beri bir tek ay ve tek sayı atlamadan ve biriki ay ve sayı birleşik olarak çıkarılmadan tam 185 aydan bu tarafa 185 sayı olarak yayımlanmış bulunmaktadır. Aradan tam 15 yıl 5 ay geçmiştir. 15 yılı 12 ilçe çarpar ve 5 eklerseniz 185 sayısını bulursunuz.

Türk Folklor Araştırmaları, binbir engeli aşarak bugüne ulaşmıştır. Dergimizin sahibi ve düne kadar yazı işleri müdürü olan İhsan Hınçer, kurucusu ve yöneticisi olduğu derginin yazı işleri müdürlüğünü geçen aydan itibaren oğlu Bora Hınçer'e devretmiştir. Bu dergiyi takip edenler, Bora Hınçer'i yazılarında önce resimlerle tanıyacaklardır. Onun resmi bu derginin ilk sayılarında iki defa çıkmıştır. Birinci defa kardeşi Çora Hınçer'le sünnet olduğu,

ikinci defa da Dolmabahçe stadında Yavru-kurtlar Bayramı dolayısıyla çekilen fotoğrafile. Bora, daha sonra İstanbul Erkek Lisesi son sınıfında iken bütün liseliler adına Taksim alanında 30 Ağustos Zafer ve Vatan Caddesinde de Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla gençlik adına yaptığı konuşmalarla halk, ordu ve gençlik karşısına çıktı.

İşte, şimdi de Türk Folklor Araştırmaları'nın kurucusu ve babası İhsan Hınçer'den derginin yazı işleri müdürlüğünü devir ve onun en büyük desteği ve ümit ışığı olarak en büyük yükü omuzlarına aldığı gün çekilen resmi görüyorsunuz.

Bora Hınçer, aynı zamanda, halen, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde yüksek tahsilini yapmaktadır. T. F. A.

İyi Kalpli KIZ

Derleyen : Mahmut SURAL

İkinci masalımıza başlamadan önce, takvim terimlerinin bazıları hakkında söylenmiş tekerlemelerden dört örnek vereceğim. Bunlar cemreler, sitte-i sevr, Hamsin yaz ve kış ayları için söylenmiştir.

Cemreler : Üç biraderler.. Kevâkîp zâde-ler, biri gökten uçar, biri deryadan geçer, biri yer yüzünde hâkpâk'e yüz sürer.
Sitte-i sevr : Kapıları gevir, süt teknele-rini devir.

Hamsin : Sen benden kem'sin, ocakta süt tenceren dunsun.

Yaz : Hani benim güzellerim, sere serpe gezenlerim?

Kış : Güzellerini büze koydum, mangal başına dize koydum.

Bir varmış, bir yokmuş. Bir anne, bir baba ile bir de kızları varmış. Baba dağdan odun keser, pazara götürerek satar, ailenin ihtiyaçlarını bu odun parasıyla karşılamış. Pek me-sut geçinip giderlermiş. Günlerden bir gün anne hastalanarak yatağa düşmüş. Hiçbir ilaç kâr etmemiş ve zavallı kadıncağız, san-cılar içinde, ağlıya ağlıya kocasına «Kızımı-za iyi bak, yavrumu üvey analar eline bırak-ma» diye vasiyet etmiş ve ruhunu teslim etmiş. Baba, kız günlerce ağlamışlar, döğünmüşler, ama ne fayda? Giden gitmiş. Kız pek küçük olduğu için ev işlerini göremiyormuş. Baba, bakmış ki, olmayacak, yeniden evlenmiş. Ev-lendiği kadının da bir çirkin kızı varmış. Ön-celeri üvey kızına iyi davranmaya ve gel zaman git zaman kötü davranmaya ve dövme, şikâyet etmeye başlamış ve bir za-man sonra da oduncu babaya, artık üvey ki-zını istemediğini, dağa bırakıp gelmesini kat'i bir dille anıtmış. «Bu evden ya o, ya ben giderim» demiş. Zavallı oduncu baba ne yap-sın? Bir gün kızını yanına alarak; «Haydi seninle dağa gidelim, orada ben odun keseyim, sen de çiçeklerle, kelebeklerle oynarsın» de-miş ve yola düzülmüşler. Ormana varınca, hiçbir şeyden haberi olmayan zavallı yavruyu bir ağacın altına yatırarak :

— Sen şurada biraz uyu, ben odunları ke-sip geleyim, sonra beraber döneriz demiş. Nin-niler söyleyip, biricik kızını uyutmuş ve ora-çıkta bulunan büyük kavak ağacına bir de ka-

bak asarak, ağlıya ağlıya köye dönmüş. Ka-bak, rüzgârın tesiri ile ağaca vurduka. «Tak tak» diye ses çıkarır, kızcağız uyku arasında babasının hâlâ odun kesmekte olduğunu sanır-mış. Nhayet ortalık kararırmiş, çocuk «Babaaa, babaaa!» diye bağırmış, ses gelmemiş. Niha-yet ağaçta asılı olan kabağı görmüş ve baba-sının kendisini ormanda yapayalnız bırakıp gittiğini anlamış ve :

«— Tak tak eden kabakcığım, beni orman-da bırakıp giden babacığım, diye hem ağlar, hem de yürürmüş. Böylece, bir zaman orma-nın içinde, karanlıklarda, ümitsiz dolaşıp dur-muş, zavallı yavrucağız. Bir aralık, ak sakal-li, nur yüzlü, beyazlar giyinmiş bir ihtiyar be-lirmiş:

«— Ağlama evlâdım, demiş. Ben biliyo-rum, üvey annenin yüzünden baban seni or-manda yalnız bırakıp gitti, ama sen üzülme, mes'ut olacaksın. Sen şimdi, şu ileride gör-düğün taş kümesine üç defa vur, bir kapı açılacaktır. Bugün orada misafir ol, yarın Allah kerimdir» demiş. Kızcağız gitmiş, ihtiyarın gösterdiği taş yığınına üç defa vurmuş. Bir kapı açılmış. Kapıyı açan da bir kedi imiş. Kedi, «Miyav miyav» Buyurunuz buyurunuz demiş. Kız hayretler içinde kalarak, kediyi kucağına almış, sevmiş, okşamış:

«— Naha seveyim demiş, ne kadar güzel ke-di imişsin sen, insan gibi de kapı açıyorsun. Oooh güzel kedim.» diye başına basmış. Ön-lerindeki koridorda yürürken, bir de bakmış ki, mutfakta, üç tane kedi yemek hazırlıyor. Kız yine hayret etmiş:

«— Aman ya Rabbim, demiş. Kediler ye-mek yapıyor, ne de güzel pisipisiler bunlar?..» Hepsini ayrı ayrı sevmiş, okşamış. Yemek oda-sına geçmişler. Üstü kar gibi beyaz örtülerle örtülü temiz bir sininin çevresine oturmuşlar, hep birlikte, nefis yemeklerden yemişler. Kız kedilere şarkılar söylemiş, dans etmişler. Uy-ku zamanı gelince, ihtiyar kedi:

«— Mınav mınav» demiş. Uyku zamanı geldi, misafirimizi yormiyalım, istirahat etsin demiş. Kızı yatak odasına geçirmişler, kus-tüyü yastıklarla, kar gibi çarşafarla hazırlanmış yatağa yatırmışlar. «Allah rahatlık versin» deyip çekilmişler. Kız, sabaha kadar

pek rahat bir uyku uyumuş. Sabah kahvaltısından sonra ihtiyar kedi, yine: «Mınav mınav» demiş. Küçük kedi odadan çıkmış, biraz sonra elinde büyücek bir çanta ile gelerek miyavlamış ve kızın önüne düşmüş. Fakat küçük kız kedilerden hiç ayrılmak istememiş. Hepsini yeniden sevmiş, okşamış, lâkin bu ayrılık ona pek zor gelmiş, fakat çâresiz, «Allaha ismarladık» demiş ve yola düşmüş. Küçük kedi önde, kız arkada epeyce yürümüşler, ormandan çıkmışlar, köy de görünmüş. Küçük kedi, «Miyav miyav» demiş. Çantayı uzatarak, ayrılma zamanının geldiğini anlatmış. Ağlaşarak veda'laşmışlar. Kız evine gelmiş, başından geçenleri bir bir anlatmış. Üvey anne kızın dönüşünü hiç de iyi karşılamamış, ama elindeki çantayı merak edip açınca hayretler içinde kalmış. Çünkü küçük kızın getirdiği çantanın içinde altınlar, inciler, yakutlar dolu imiş. Baba çok sevinmiş, üvey anne de sevinmiş ama bir taraftan da kıskanmış. Aradan bir kaç gün geçince kocasına :

«— Benim kızımı da ormana götürüp bırak, o da böyle altınlarla, incilerle dönsün.» demiş. Adamcağız itiraz edecek olmuş, ama kadın lâf dinlememiş. Ve üvey kızını da, aynı şekilde, ormanda uyutup bırakmış. Kız ortaklık kararınca uyanmış ve korku ile bir o yana, bir bu yana deli gibi koşmuş durmuş. Nihayet bir noktaya gelmiş, aynı ihtiyar adam yine

belirmiş. Aynı taş yığını göstererek, ona da «Üç defa vur. Bir kapı açılacaktır, bugün orada misafir ol, sonra Allah Kerimdir.» demiş ve gözden kaybolmuş. Kız gitmiş, ihtiyarın gösterdiği taş yığınına üç defa vurmuş, bir kapı açılmış. Kapıyı açan da kedi imiş. Kedi, «Miyav miyav» buyurunuz buyurunuz, demiş. Kız kediyi körünce :

«— Anav demiş, kediler de hiç kapı açar mı imiş?» ve küçük kediye fena fena bakmış. Yürümüşler, mutfaktaki kedilerin yemek yaptığını görünce, yine:

«— Anav demiş, kediler de hiç yemek yapar mı imiş?...» Ve onlara da fena fena bakmış. Küçük kedi bu kızı da yemek odasına götürmüştü. Yine aynı sininin çevresine oturmuşlar, kıza da «Miyav miyav» sofraya buyurunuz demişler. Kız «Ben kedilerin yaptığı yemekleri yemem» demiş ve bir kenara büzülüp oturmuş ve onların yemek yeyişlerini alay ile seyretmiş. Kediler yemeklerini yemişler, şarkılar söyleyip dans etmişler. Uyku zamanı gelince de, kızın aıtına bir şilte serip yatmışlar. Sabah olunca onun da eline bir çanta vererek yolu tarif etmişler ve uğurlamışlar. Kız sevinç içinde evine dönmüş. Annesi heyecanlı çantayı kaptığı gibi açmış ve açmasıyla müthiş bir çığlık atması bir olmuş. Çünkü çantanın içinden çok zehirli yılanlar fırlamış. Kaçışmışlar ve günlerce evlerine girememişler. Bundan sonra üvey anne yaptığı şeylerin doğru olmadığını anlamış. Hem kocasından, hem de üvey kızından özür dilemiş, af etmelerini istemiş. Hakikaten, o günden sonra üvey kızını öz kızından daha çok sevmiş. Sonra yeni bir ev yaptırarak, döşemişler, dayamışlar, mes'ud yaşamışlar. Onlar ermiş muradına, biz çikal m kerevetine.

ANKARA AYDIN KİTABEVİ

Dergimizin eski ve yeni bütün sayıları Ankara'da «AYDIN KİTABEVİ, Kocabeyoğlu Pasağı, No. 117, Yenışehir, Ankara» adresinden temin olunabilir.

Eski ve yeni bütün sayılarımızın satış fiyatı 100 kuruştur.

(Basın : 20315 — 140)

Ordu Yöresinden Mâniler

Derleyen : Enver Emin SİPAHIOĞLU

Ordu benim durağım
Ben Ordu'dan ırağım
Eler yarım dedikçe
Yanar benim yüreğim.

Odam kireç tutmuyor
Kumunu katmayınca
Canım rahat etmiyor
Sarılıp yatmayınca.

Gemi geliyor gemi
Denizi yara yara
Alacağım kız seni
Başına vura vura.

Bir sigara iç oğlan
Gel kapıdan geç oğlan
Beni sana vermezler
Bu sevdadan geç oğlan.

Bir sigara ver bana
Bakayım içimini
Yar seni alan uşağın
Göreym biçimini.

Yayların çimeninde
Atam yok ki yayılsa
Kalk gidelim sevdiğim
Baban yok ki darılsa.

Oy yaylalar yaylarlar
Otunu yesin mallar
A kız senin yüzünden
Nedir çektiğim haller.

Gemi geliyor gemi
Bacası ben olayım
Güzel güzel kızların
Kocasını ben olayım.

Yağmur yağıyor yağmur
Abanı giyeceksin
Alıp ta ihtiyarı
Baba mı diyeceksin.

Karşıdan gelenlere
Gaz koydum fenerlere
Annem beni vermiyor
Askerden gelenlere.

Hey Ordu güzel Ordu
Yokuşu beni yordu
Şu Ordu'nun içinde
Gönlüm sana vuruldu.

Odam kireçtir benim
Yüzüm güleçtir benim
Soyum da koynuma gir
Terim ilaçtır benim.

Bir sigara ver bana
Bak dumana dumana
Ne ben öldüm kurtuldum
Ne sen geldin imana.

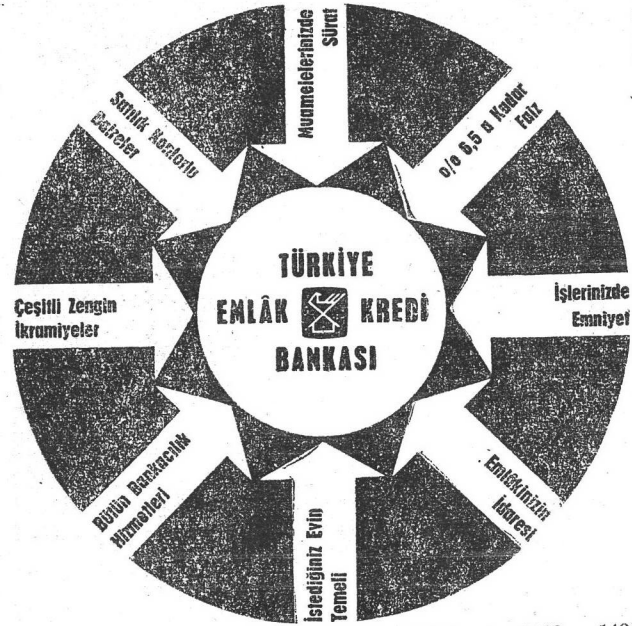
Sigarayı yakta gel
Daldan dala dakta gel
Benden sana fayda yok
Caresine bakta gel.

ANADOLU BANKASI

Sizin, Eşinizin Çocuklarınızın Kısacası

Ailenizin Bankasıdır

ANADOLU BANKASI

(Basın : 19945 - A. 12192 - 142)

Yaylanın çimenine
Gelmenine menine
Sigaramın içine
Sınar mısın Emine?

Yaylanın yolundayım
Doruğun dalındayım
Annem beni sorarsa
Kızların koynundayım.

Omuzumda tüfeğim
Her fişekten atıyor
Kız kocanı vurduğum da
Domuz gibi yatıyor.

Bu yıl fındık çok oldu
Yılındandır yılından
Kızlar çorap örüyor
Saçlarının kılından.

Bu yıl fındık çok oldu
Yere yattı bahçeler
Tanrının hikmetinden
Güzel olur Hatçe'ler.

Oy dereler dereler
Neler bilirim neler
Keten gömlek içinde
Ellediğim memeler.

Ordu yolu kestane
Dökülür tane tane
Güzeller yola çıkmış
Alalım birer tane.

Gemi geliyor gemi
Vona burnundan beri
Ben yarımı görmedim
Orak ayından beri.

Sigaramın dumanı
Yoktur yarın imanı
Olsa yarın imanı
Kalkar dağın dumanı.

Sigaramı yandırdım
Penceriye kondurdum
O uyuyan gözleri
Öptüm de uandırdım.

Yaylanın çimeninde
İnek güderim inek
Kız ben senin yüzünden
Yedim yüz elli değnek.

Çıksam yayla yüzüne
Bassam suyun gözüne
İşim gücüm olmasa
Baksam yarın yüzüne.

Koynundaki memeler
Ve yuvarlak yuvarlak
Götüremezsün onu
Birini bana bırak.

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Eğil bir yol öpeyim
Ahdım sende kalmasın.

Fındık dalda tekeme
Teklemeyi bekleme
Nişanlın gitti askere
Gelineye bekleme.

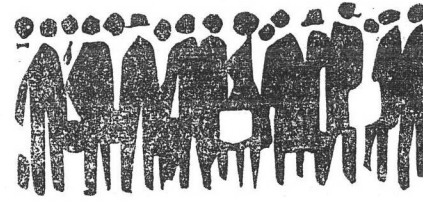
Derenin kenarında
Yılanın asmaları
Kızları gelin eden
Urumün basmaları.

NEZLE ve GRİPTE

ECZANELERDEN
ARAYINIZ

(Folklor - 143)

REKLAM
LARINIZ
IÇIN

"BASIN İLAN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85
Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

SUBELER

DİŞ MUHABİRLER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

(Basın : 22905 - 144)

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de

TÜRK TİCARET BANKASI
HİZMETİNİZDEDİR

(Folklor — 145)

EMNİYET SANDIĞI

1964

YILI İKRAMIYE TUTARI

900.000 Lira

7 APARTMAN
DAİRESİ

592.000 Liralık

PARA İKRAMİYELERİ

ASIRLIK TECRÜBE,
ARADIĞINIZ EMNİYET,
BOL İKRAMIYE,
SOSYAL HİZMET,
EMNİYET SANDIĞI'ndadır

(Basın : 1459 — 146)

(Folklor — 147)

BAS

AĞRILARINA KARŞI

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN

4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir.

(Faal : 10960 — 148)

cildi temizler... besler...
korur... çiçek gibi taze
ve kadife gibi yu-
muşak yapar... cazibe
ve güzelliğinizi artırır.

**BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU**

100 DE 100 SAFTIR

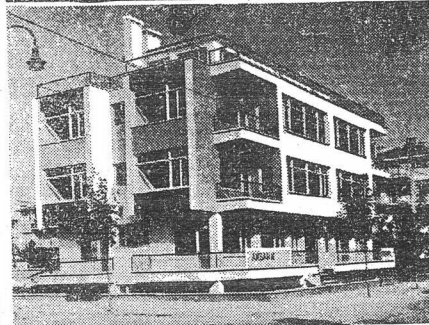
Terbibinde krem has-
saları bulunan PURO
TUVALET SABUNU

(Faal : 10961 — 149)

AKBANK İkramiye
apartmanı

Simdi de **YEŞİLYURT** ta

Bu apartman İstanbulun en mutena semtlerinden
Yeşilyurt, Orkide Sokak, Klüp Mimi karşısın-
dadır. Fevkâlâde itina ile hazırlanmıştır.

Bu emsalsiz
dairelerden
bir tanesine
sahip
olabilmek için
hesap
açtırmakta
acele ediniz.

- Daireler 5 odalı, net 125 m² ye kadar genişliktedir.
- Kaloriferli, parkeli, gömme banyolu olup tam konforludur.
- Asfalt caddenin köşesindedir.
- Geniş teraslı, deniz manzaralıdır.

AKBANK

(Folklor — 150)

İşte

**BİR
REKOR**

Daha

7,5

MİLYON

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : 2675 - A. 1349 - 151)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

OCAK 1965

İÇİNDEKİLER :

Zirai Folklor ve Mahiyeti
Kızılören Köyü Tekerlemeleri
Kenger ve Silifke'de Kenger Kahvesi
Cönklerden Derlemeler (1)
Tire'de Buğday Dede Efsanesi
Ayran ve Destanı
Karaçayır Folklorunda Atasözleri
Mevlâna'yı Anma Törenleri
Türk Halılarında Sembolik Şekiller
Karl Eller ve Türkiye Çalışmaları
MaHYa ve MaHYacılık
Eski İstanbul'da Halk İlaçları
Aşık Hicranî'nin Şiirleri
Konya Metelleri : Devi Denizden Geçiren Mahmut (3)

Prof. A. RUSTOW
Orhan AYDEMİR
Kerim YUND
Cahit ÖZTELLİ
Gündüz ARTAN
Fikret KARADENİZ
Nedim ORTA
İhsan HİNÇER
Macide GÖNÜL
Fezvi HALICI
Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER
Münevver ALP
Mahmut Kemal YANBEY
Mahmut SURAL

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 186

KURUŞ : 100

İSTANBULDA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

